

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE ADALETİ: FE VE KADEM DERGİLERİ ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

Harun TUNÇ¹

Öz

Bu çalışma, toplumsal cinsiyet eşitliği ve adaleti perspektiflerinin teorik ve pratik temellerini karşılaştırmalı ele alarak bu kavramların kadın hareketi ve feminist teori içindeki yerini ve etkilerini anlamayı amaçlamaktadır. KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi ve FE Feminist Eleştiri Dergisi'nin 2015-2024 yılları arasında yayımlanan makalelerini içerik analizi yaparak iki farklı ideolojik yaklaşımın akademik üretim üzerindeki etkisini eleştirel bir perspektiften değerlendirmektedir. İki dergide yayımlanmış olan toplam 299 makale incelenmiştir. İnceleme, makalelerin biçimsel özellikleri, anahtar kelimeleri, konu başlıkları ve yöntemler gibi kriterler çerçevesinde yapılmıştır. Sonuçlar, her iki derginin belli epistemik cemaatler oluşturduğunu ve önemli içerikler ürettiğini göstermektedir. KADEM, daha çok uygulamaya dönük içerikler oluşturmuşken FE daha çok kuramsal içerikler oluşturmuştur. Yine her iki yaklaşımın da ataerkil yapıyı sorguladığını ve kadınların sosyal, ekonomik ve politik alanlarda güçlenmesi gerektiğini savunduğunu, kısaca, "kadına yönelik ayrımcılık" noktasında birleştikleri söylenebilir. Ancak son on yılda "eşitlik üstü adalet" söylemiyle ortaya çıkan ve eşitlik yerine adalet vurgusuyla daha kapsayıcı bir yaklaşım sunmayı amaçlayan "toplumsal cinsiyet adaleti" yaklaşımının eşitlikçi perspektifi de içeren bütüncül bir çerçeve geliştirdiğini söylemek güçtür. Ayrıca toplumsal cinsiyet adaleti yaklaşımının başlangıçta kendisini post-feminist bir çerçevede tanımlaması, ardından feminizmden uzaklaşarak "kadın hareketi" kavramına yönelmesi, zamanla toplumsal cinsiyet yerine yalnızca "kadın" söylemini merkeze alması ve giderek toplumsal cinsiyet tartışmalarına mesafeli bir tutum geliştirmesi, bu yaklaşımın süreç içinde belirgin bir "içe kapanma" yaşadığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Toplumsal Cinsiyet Adaleti, FE Dergi, KADEM, Kadın Çalışmaları, Feminizm, Post-feminizm.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, tunc-harun@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2268-9756

© Yazar(lar) (veya ilgili kurum(lar)) 2023. Atıf lisansı (CC BY-NC 4.0) çerçevesinde yeniden kullanılabilir. Ticari kullanımlara izin verilmez. Ayrıntılı bilgi için açık erişim politikasına bakınız. Sosyoloji Derneği tarafından yayımlanmıştır.

GENDER EQUALITY AND JUSTICE: AN ANALYSIS ON FE AND KADEM JOURNALS

Abstract

This study aims to understand the place and impact of the concepts of gender equality and gender justice within the women's movement and feminist theory by comparatively examining their theoretical and practical foundations. It critically examines the impact of two different ideological approaches on academic production by conducting a content analysis of the articles published between 2015 and 2024 in KADEM Journal of Women's Studies and FE Journal of Feminist Critique. A total of 299 articles published in the two journals were analyzed. The analysis was conducted based on criteria such as the formal characteristics of the articles, keywords, main topics, and research methods. The results indicate that both journals have formed distinct epistemic communities and produced significant content. While KADEM has focused more on practice-oriented content, FE has predominantly emphasized theoretical discussions. Moreover, It can also be said that both approaches question the patriarchal structure and advocate for the empowerment of women in social, economic, and political spheres, and in short, they converge on the issue of "discrimination against women". However, it is difficult to argue that the "gender justice" approach, which has emerged in the past decade with the discourse of "justice beyond equality" and aims to offer a more inclusive framework by emphasizing justice over equality, has developed a holistic perspective that fully incorporates the egalitarian viewpoint. Furthermore, the fact that the gender justice approach initially positioned itself within a post-feminist framework, subsequently distanced itself from feminism by shifting its focus to the concept of the "women's movement", gradually replaced the notion of gender with a discourse centered solely on "women", and increasingly adopted a distant stance toward gender debates, which reveals a noticeable "inward turn" in its trajectory.

Keywords: Gender equality, Gender justice, FE journal, KADEM, Women's studies, feminism, post-feminism.

GİRİŞ

Modern feminist yaklaşımlar, modernitenin “eşitlik, özgürlük ve [kız]kardeşlik” ideallerinden beslenerek toplumsal cinsiyet meselelerine yönelik modern eleştiriler geliştirmiştir. Ancak post-modern dönemde feminist hareketlerin çoğul bir nitelik kazanması; farklı bakış açıları ve politikaların öne çıkmasıyla modern feminist yaklaşımlar “evrenselci, özcü ve tek tipçi” olmakla eleştirilmiştir. Bu eleştiriler doğrultusunda, farklılık, çoğulluk ve bağlamsallık vurgusuna dayanan yeni yaklaşımlar giderek güç kazanmıştır (Demir, 2014, s. 110-129; Ramazanoğlu, 1998; Tong ve Botts, 2021).

Kadın hareketinin Türkiye’deki gelişimini daha ayrıntılı dönemlere ayırmak ve çeşitli parametreler üzerinden değerlendirmek mümkünse de (Bora ve Günel, 2011; Çakır, 2016; Çaha, 2017; Saygılıgil ve Berber, 2020; Tekeli, 2015) genel itibarıyla Osmanlıda kadın hareketi, Cumhuriyet dönemi kadın hareketi ve 1980 ve sonrası kadın hareketi şeklinde kritik evreler üzerinden takip edilebilmektedir. Osmanlıda (1850–1923) kadın meseleleri modernleşme ve gelenek arasında konumlandırılıp tartışılırken Cumhuriyet döneminde “devlet feminizmi” (Tekeli, 2015: 29) yoluyla kadın meselesi ana gündeme taşınmaksızın kadın haklarına yönelik çeşitli yasal düzenlemelere ve iyileştirmelere gidilmiştir. Sonrasında 1930’lardan 1980’lere uzanan bir “sessizlik” döneminde kadın hareketi büyük ölçüde bastırılmış, 1980’lerden itibaren başlayan “uyanış” döneminde ise feminist eylemler artmış, eşitlik, şiddet ve kadın emeği gibi konular öne çıkmıştır. 1990’lardan 2000’lere uzanan süreçte feminizm çoğullaşmış, İslamcı ve Kürt kadın hareketleri gibi farklı yönelimler belirginleşmiştir. 1980’li yıllar, Türkiye’de kadın hareketinin bağımsız bir politik hat olarak görünürlük kazandığı dönüm noktalarındandır. Bu süreçte kadınlar hem devlet feminizmini hem de geleneksel solun cinsiyet körlüğünü eleştirerek kendi sözlerini üretmeye başlamışlardır. Şiddet, cinsiyet rolleri ve eşitsizlik temaları merkezî hâle gelmiş; feminist ve kadın hareketleri, kadının bedenine, emeğine ve kimliğine yönelik talepler geliştirerek hem teorik hem de pratik bir mücadele yürütmüş, kadın dergileri ve bilinç yükseltme grupları aracılığıyla yeni bir feminist kamusal alan inşa etmişlerdir. 2000’li yıllardan itibaren ise feminist hareket kuir teori ve dijital aktivizmle daha da çeşitlenmiş ve genişlemiştir.

Her ne kadar 1980’li yıllar, Türkiye’de kadın hareketinin bağımsız bir politik hat olarak görünürlük kazandığı bir dönüm noktası olsa da 12 Eylül darbesinin ardından bastırılan sol hareketlerin bıraktığı boşlukta feminist hareket Batı’daki feminist dalgalardan farklı olarak eş zamanlı bir özgürlükçü siyaset ortamında değil daha çok 1990’larda yükselen kimlik siyaseti, etnik ve dini taleplerle şekillenen muhafazakâr siyasal iklimde pekişmiştir. 2000’lerden sonra muhafazakâr kadın aktörlerin siyasal temsiliyetleri artmış, bu da kadın hareketi içinde yeni ayrışmaları beraberinde getirmiştir. Bu dönemde kadın hakları meselesi, giderek daha fazla ideolojik ve siyasal kutuplaşmanın bir konusu haline gelmiştir (Sancar, 2011).

Bu bağlamda Türkiye’de toplumsal cinsiyet ve kadın tartışmalarının “eşitlik” ve “adalet” kavramları etrafında şekillenmesi geçmişe doğru izi sürülebilecek olmakla birlikte 1990’lar ve özellikle 2000’li yıllardan itibaren siyasal alanın dinî-muhafazakâr kimliklerce yeniden tanımlanmasıyla doğrudan ilişkilidir. AK Parti iktidarıyla birlikte feminist söylemlerle muhafazakâr kadın hareketlerinin zaman zaman kesişmesi, zaman zaman çatışması ile süregeldiği söylenebilir. Böylece toplumsal cinsiyet ve kadın tartışmaları ideolojik kutuplaşmanın da bir parçası haline gelmiştir. Bu da aslında Türkiye’de toplumsal cinsiyet ve kadın meselesinin yalnızca kültürel değil, aynı zamanda siyasal bir mesele olarak ele alındığını gösterir (Geçer ve Kıymaz, 2019, s. 190-194). İslamcı kadınlar 1990’lardan itibaren hem kamusal alanda görünürlük kazanmaya başlamış hem de geleneksel cinsiyet rollerini yeniden performe ederek dindarlığın “dışlaşmasına” katkıda bulunmuştur. Feminist hareketle mesafeli ama yer yer kesişen bir eleştirelilik taşıyan hareket, dinin ataerkil yorumlarını kimi zaman sınırlı kimi zaman daha açık biçimde tartışmaktadır (Yılmaz, 2015). Bununla birlikte, İslamcı kadın hareketi homojen bir yapıya sahip değildir. Müslüman kimliğiyle birlikte feminist kimliğini de benimseyen; kadın ve toplumsal

cinsiyet meselelerine ilişkin daha eleştirel, çoğulcu ve eşitlik odaklı bir perspektif geliştiren ve literatürde Müslüman feminist olarak tanımlanan aktörler de mevcuttur (Ali, 2014; Tunç, 2018).

Dolayısıyla kadın hareketi ve feminist hareketteki bu tarihsel ve siyasal dönüşüm hattı, toplumsal cinsiyet tartışmalarının düşünsel yönelimlerini de belirlemiş; özellikle eşitlik ve adalet eksenli yaklaşımlar arasında toplumsal dinamiklerle de iç içe geçmiş kuramsal bir ayrışmayı şekillendirmiştir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları bağlamındaki tartışmalara dair bu yaklaşımlar içinde hizayı bozan eğilimler paranteze alınarak bakıldığında bir yanda kadın ve erkek arasındaki biyolojik ve toplumsal farklılıkları esas alarak ikili cinsiyet rejimini ve buna uygun normları meşrulaştıran dinî ve muhafazakâr söylemler yer almaktadır. Bu söylemler, “fitrat”, “farklılık” ve “tamamlayıcılık” gibi kavramlarla, cinsiyet rollerini “adalet” ilkesine dayalı bir dağılım içinde temellendirmektedir. Diğer yanda ise toplumsal cinsiyetin ve cinselliğin toplumsal olarak inşa edildiğini savunan daha çoğulcu, seküler ve eleştirel yaklaşımlar bulunmaktadır (Kirman & Tunç, 2015, s. 299-302; Tunç, 2022).

Türkiye’de yapılan ampirik araştırmalar da bu iki farklı yaklaşımı doğrular niteliktedir: Ataerkil ve dinsel muhafazakâr söylemlerin etkili olduğu alanlarda daha katı toplumsal cinsiyet anlayışları benimsenirken seküler ve modern değerlerin öne çıktığı çevrelerde daha esnek ve çağdaş toplumsal cinsiyet yaklaşımlarının tercih edildiği görülmektedir. Hem “adalet” hem de “eşitlik” kavramlarını belirli ölçülerde benimseyen daha “melez” yaklaşımların da varlığını da hatırd tutmak gerekir (Akşit vd., 2012; Toker, 2009; Tunç, 2022).

Bu çalışma, feminizmin geleneksel “toplumsal cinsiyet eşitliği” perspektifi ile kadın hareketi içinde giderek daha fazla görünürlük kazanan “toplumsal cinsiyet adaleti” yaklaşımını karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Bu doğrultuda, FE Dergi (eşitlikçi feminist yaklaşım) ve KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi (adalet temelli yaklaşım), son on yılda yayımlanan makaleleri üzerinden içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Çalışma kapsamında şu sorulara yanıt aranmaktadır: Bu iki yaklaşım nasıl yapılandırılmaktadır? İki yaklaşımın kuramsal ve kavramsal özgünlükleri nedir? FE ve KADEM dergileri, hangi kuramsal öncüller ve ideolojik pozisyonlar etrafında sabitlenmektedir? Toplumsal cinsiyet adaleti söylemi, eşitlikçi feminizme karşı bir alternatif sunabilmekte midir ve iddia ettiği gibi “eşitlik üstü adalet” şeklinde kapsayıcı bir çerçeve kurabilmekte midir? Bu sorular çerçevesinde çalışma, söz konusu yaklaşımları analiz ederek aralarındaki temel farklılıkları eleştirel teoriden faydalanarak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Eleştirel yaklaşımla toplumsal gerçekliğin farklı düzeyleri arasındaki ilişkileri diyalektik bir perspektifle ele almak (Ritzer ve Stepnisky, 2014, s. 286-292); özgürleştirme, güçlendirme ve daha derinde olanı veya saklı olanı açığa çıkarmak amaçlanır (Neuman, 2022, s. 204-215). Bu çerçevede feminist eleştiri teorisi de ataerkil söylemleri çözümleyerek kadınların tarihsel ve kültürel marjinalliğini ifşa eden; etik, politik ve felsefi düzlemde dönüşüm talep eden eleştirel bir yaklaşım sunar (Donovan, 2016).

1. TOPLUMSAL CİNSİYET

“Cinsiyet” kavramının binlerce yıl süren geleneksel bir inanç gibi görülmesine karşın, 20. yüzyılın ortalarında “toplumsal cinsiyet” kavramı feminist düşünürler tarafından tartışmaya açılmıştır. Bu dönüşümün ilk adımı, Simone de Beauvoir’ın ünlü “kadın doğulmaz, kadın olunur” ifadesiyle başlamıştır. Bu söz, biyolojik cinsiyetin ötesinde, kadınlık rolünün toplumsal olarak inşa edildiğini savunur (De Beauvoir, 2010, s. 330; De Beauvoir, 2019, s. 13). Toplumsal cinsiyet kavramı ise 1972’de Ann Oakley tarafından tam anlamıyla literatüre kazandırılmıştır. Cinsiyetin sosyal ve kültürel süreçler

aracılığıyla biçimlendiğini ve bireylerin toplumsal beklentilere göre farklı roller üstlendiğini ifade eder (Dorlin, 2023, s. 33).

Cinsiyet, erkek ve kadın olmanın doğuştan gelen biyolojik farklılıklarına, toplumsal cinsiyet ise biyolojik cinsiyetlere yüklenen kültürel ve toplumsal farklılıklara işaret eder (Archer ve Lloyd, 2002; Beasley, 2005; Dökmen, 2014; Hirata vd., 2015, s. 76-86; Scott, 2007; Pilcher ve Whelehan, 2004; West ve Zimmerman, 1987; Wharton, 2005). Biyolojik cinsiyetleri ayırt etmek için “kadın” ve “erkek” kategorileri kullanılır; toplumsal cinsiyet farklılıkları için ise “kadınlık” ve “erkeklik” kategorileri kullanılır. Bireylerin toplumsal cinsiyeti içinde bulundukları ırk, sınıf, toplumsal statü ve kültürel yapılar gibi çeşitli faktörlerin etkisiyle şekillenir ve bu unsurlar toplumsal cinsiyetin kültürel bir inşa olarak varlık bulmasını sağlar (Çapcıoğlu ve Çetin, 2020; Öztürk ve Akyüz, 2020; Toker, 2012; Tunç, 2022, s. 30-34).

“Klasik” toplumsal cinsiyet tartışmaları, toplumun kadın ve erkeklere atfettiği rollerin, kalıpların ve kimliklerin nasıl ayrımcılıklara ve eşitsizliklere yol açtığını çözümlemeye odaklanmıştır. Ataerki yapı bu eşitsizliklerin temel nedeni olarak görülmüş; toplumsal cinsiyet ise bu yapıyı sürdüren bir araç olarak değerlendirilmiştir. Ancak Butler’ın (1999) öncülüğünü yaptığı “yeni” toplumsal cinsiyet tartışmalarında, toplumsal cinsiyetin yapısökümünü gerçekleştirerek eşitsizliklerin kökten ortadan kaldırılması gerektiği savunulmuş ve farklı cinsel kimlikleri kapsayan bir kuir (queer) yaklaşım önerilmiştir.

Toplumsal cinsiyet tartışmaları (Dorlin, 2023; Hines, 2019; bkz. Özmen, 2012; 2013; Saygılıgil, 2016; Tunç, 2022), özünde biyolojik cinsiyetin ötesinde kültürel, sosyal ve politik boyutlarıyla şekillenen ve sürekli evrilen bir alanı temsil eder. Modern ya da “klasik” denilebilecek toplumsal cinsiyet yaklaşımları biyolojik cinsiyetten bağımsız olarak kadın ve erkek rollerinin toplumsal inşasını vurgulamıştır. Bu perspektif, toplumsal cinsiyeti kadın-erkek arasındaki eşitsizliğin, ataerki ve eril tahakküm gibi yapılar tarafından dayatılan rollerin ürünü olarak görür. Bu anlamda toplumsal cinsiyet, statik değil, tarihsel ve kültürel bağlama göre değişen, sosyal normlarla sürekli yeniden üretilen bir kimlik ve güç ilişkisidir. Feminist çalışmalar, bu bağlamda, kadınlığın ve erkekliğin toplumsal anlamlarını sorgulayarak cinsiyet eşitliği için var olan hiyerarşilere karşı mücadele eder. Ancak bu mücadele, modern toplumsal cinsiyet anlayışının sınırlarını da ortaya koyar. Zira cinsiyet ikiliği ve bu ikiliğin normatif biçimleri çoğu zaman aşılmaz görünür. Kuir teoriler ışığında gelişen “yeni” toplumsal cinsiyet tartışmaları, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının katı ve sabit yapılar olmadığını, aksine akışkan, çoklu ve beyana dayalı kimlikler olarak ele alınması gerektiğini savunur.

Butler (1999), cinsiyetin toplumsal bir “sürekli kişileştirme” (performans) olduğunu öne sürerek cinsiyetin biyolojik temellere indirgenmesini ve zorunlu heteroseksüellik çerçevesindeki kalıplara sıkıştırılmasını eleştirir. Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyetin ve cinselliğin çeşitliliğini görünür kılarak kimliksizleştirme ya da kimlik çeşitlendirme politikaları üretir. Böylece, toplumsal cinsiyet tartışmaları artık sadece kadın-erkek eşitliği ya da ataerki eleştirisiyle sınırlı kalmayıp, cinsiyetin ve cinselliğin çok daha geniş, hegemonik normların dışında düşünülmesine kapı açar.

Buna karşılık Butler’ın performatiflik kuramı bireyin biyolojik, kültürel ve varoluşsal gerçekliğini göz ardı etmeyi; cinsiyeti sadece söylem, performans veya toplumsal yapıların bir ürünü olarak görmeyi, insanın doğuştan getirdiği bedensel ve kültürel verileri inkâr eden bir indirgemecilikle eleştirir (Okutan, 2023). Sonuç olarak toplumsal cinsiyet tartışmaları, “klasik” ve “yeni” halleriyle dinamik ve çoğulcu bir alanda sürdürülen karmaşık bir mücadeleyi ve yeniden tanımlanmaları barındırır. Bugün cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsellik üçlüsü üzerine düşünüldüğünde biyososyolojik, sosyobiyolojik, çoğulcu sosyal inşacı ve anarşist yapısökümcü gibi çeşitli yaklaşımların çeşitliliği görülmekte ve bu

yaklaşımlar, toplumsal cinsiyetin farklı bakış açılarıyla yeniden değerlendirilmesini sağlamaktadır (Tunç, 2022, s. 31-34).

1.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Bugün hemen her alanda yapılan toplumsal cinsiyet araştırmaları, tarihin açık biçimde eril ve ataerkil bir yapıda olduğunu göstermektedir. Tarihsel süreçte toplumsal ve kültürel yapının “insan=erkek” formülasyonu ile işlediği tespit edilebilmektedir. Tarihin (Berktaş, 2012a); bilimin (Keller, 2007); bilginin (Hekman, 2016); antropolojik kültürün (Reiter, 2016); dinlerin (Berktaş, 2012b; Çoban, 2023) cinsiyeti genellikle eril bir karaktere sahip olmuştur. Aile, siyaset, edebiyat, felsefe, ekonomi, sosyal politika, mekân, medya, beden gibi seçilecek hemen her odak noktasının ataerkil bir kuşatma ile inşa olunduğu ve eril bir karaktere sahip olduğu görülecektir (Saygılıgil, 2016).

“At binenin, kılıç kuşananın” olunca tarih de onun ol-muştur. Bu bağlamda, kadınlar çoğu zaman ya “yok” sayılmış, yalnızca “temsil edilen” konumunda görülmüş ya da “öteki” olarak tanımlanmıştır. Kadınların toplumsal konumları üzerine yapılan çözümlemelerde dahi, eril önyargılardan tamamen arınmış bir bakış açısına ulaşmak genellikle mümkün olmamıştır (Tunç, 2022, s. 63). Son iki buçuk asırdır, başta kadınlar olmak üzere birçok düşünür, yazar ve aktivist, “feminizm” ve “kadın hareketi” gibi olgular çerçevesinde bu yapıların hem teorik hem pratik düzeyde dönüşümü için çaba göstermektedir. Ancak, Bourdieu’nun (2015, s. 17) ifade ettiği gibi, “eril tahakkümü düşünürken, kendileri de tahakküm ürünü olan düşünme biçimlerine başvurma” riskinden tam anlamıyla kurtulmak her zaman mümkün olmamıştır.

Daha geçmişten başlatılabilecek olmakla birlikte 18. yy.’ın sonlarına doğru Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi (Wollstonecraft, 2017) gibi eserlerle başlayan ve kadın-erkek eşitliğinin rasyonel bir şey olduğunu vurgulayan süreç, 19. yy.’da hemen her şeyin bir de “kadın penceresinden” değerlendirilmesi gerektiği düşüncesi, tıpkı kültürel-dinsel kadın söylemlerinin kadın penceresinden eleştirilmesi yeniden yorumlanması (Stanton, 1895-1898) oy hakkı, eğitim hakkı gibi kadınların en temel haklarına kavuşması vurgularıyla (Çakır, 2016; Zihnioğlu, 2016) adımlamış, 20. yy.’da hemen her şeye adanmış kadının bizzat kendine aitliklerinin -kendine ait bir oda- olması gerektiği (Woolf, 2015), özgürleşme çabaları (Toprak, 2016), toplumsal cinsiyet ilişkilerinin didik didik incelenerek analiz edilmesi (De Beauvoir, 2019) ve hatta sadece kadın değil kadınla birlikte erkekler, çeşitli cinsel kimlikler için sistemin sil baştan tasarlanabilmesi ve hakiki bir eşitlik için halihazırdaki bütün sistemin alaşağı edilmesi gerektiği (Butler, 1999) vurgusuyla devam etmiştir. 21. yy.’da ise feminizm, kadın hareketi, toplumsal cinsiyet teorileri, kadın-erkek eşitliği gibi konular bütün farklılığıyla, çoğulculuğuyla gerek teorik gerek örgütsel yönüyle (Çaha, 2017; Saygılıgil ve Berber, 2020; Tong ve Botts, 2021) süregelmektedir.

Bu süreçteki önemli vurgulardan biri toplumsal cinsiyet olgusu bağlamında erkekliğin de toplumsal cinsiyet olgusu etrafında tartışmaya açılması (Carrigan, Connell ve Lee, 1985; Connell, 2019; Okutan, 2017), gerek erkeklerin toplumsal cinsiyet sisteminden kaynaklı dezavantajlarını görmek (Atay, 2012; Bourdieu, 2015; Goldberg, 2018; hooks, 2018; Kaufman, 1994; Kandiyoti, 2013, s. 185-220; Selek, 2018) gerek erkeklerin de dezavantajlarının farkında olarak kadınlarla birlikte saf tutup toplumsal cinsiyet eşitliği süreçlerine müdahil olabileceğini vurgulamak veya müdahil olanları görünür kılmak (Bozok, 2009, 2015; Flood, 2007, 2015; Gaag, 2017; hooks, 2018; Sancar, 2009; Sayer, 2011) önemli olmuştur. Bütün bu feminist ve eşitlikçi hareket gerek devletlerin hukuk sistemlerinde gerek toplumun yapısında, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi bir programın anaakım haline dönüştürülmesine yönelik değişimler meydana getirmeye devam etmiştir.

Eşitlikçi klasik toplumsal cinsiyet tartışmalarının ortaya çıkardığı toplumsal cinsiyet eşitliği formülüne göre önce toplumsal cinsiyet sistemine duyarlılık (gender sensitivity) ve farkındalık (gender

awareness) gelişir, erkekler ve kadınlar ara-sındaki eşitsizliğin farkına varılır; sonra geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışına karşı çıkılarak hem erkeksi hem kadınsı olan “değerli” görülmek kaydıyla daha androjen ve üniseks bir yapı vurgulanır; nihayetinde de toplumsal cinsiyet rollerine saygı gös-termeme üzerinden tamamen gözü kapalı ve tarafsız hale gelerek toplumsal cinsiyet körlüğü (gender blindness) veya toplumsal cinsiyet tarafsızlığı (gender neutrality) yaratılmaya çalışılır (Tunç 2022, s. 64-65).

Terimsel olarak toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeklerle kız ve oğlan çocuklarının, insan haklarını kullanmak, potansiyellerini gerçekleştirmek ve bulundukları toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve politik gelişimine katkıda bulunmak -ve bunlardan faydalanmak- için eşit koşullara, muamele ve fırsatlara sahip olduğunu anlatır (Ecevit, 2021, s. 24). Bu kavramda, eşit koşullar, eşit muamele ve eşit fırsat vurgusu, kaynak dağılımında eşitlik, eşit değer, özgürlük, farklılık ve çeşitlilik, güç yapısını değiştirme, ayrımcılığa direniş vurgusu vardır (Ecevit, 2021, s. 24-26).

Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda, eğitimden siyasete, ekonomiden sağlığa, sosyal yaşamdan toplumsal şiddetin önlenmesine kadar pek çok alanda fırsat eşitliğini sağlamak ve cinsiyet kaynaklı şiddeti ortadan kaldırmak amacıyla, Birleşmiş Milletler [UN Women, UNDP, UNFPA, ILO] ve Avrupa Birliği [EIGE] gibi uluslararası oluşumlar, uzun süredir kurumsal politikalar, stratejiler ve mücadele yolları geliştirmektedir (Bora ve İnce, 2021; Ecevit, 2021; Üstün, 2011). Bu çabalar kapsamında hayata geçirilen tüm girişimleri burada sıralamak mümkün olmasa da öne çıkan önemli kilometre taşları şu şekilde hatırlanabilir: Kadının Statüsü Komisyonu’nun kurulması (1945-1948), İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin kabul edilmesi (1948), Birleşmiş Milletler’in 1975-1985 yıllarını “Kadın On Yılı” ilan etmesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’nin (CEDAW) kabul edilmesi (1979), Birleşmiş Milletler IV. Dünya Kadın Konferansı’nın Pekin’de düzenlenmesi 189 ülkenin resmi temsilcisi ve 36 binden fazla sivil toplum temsilcisinin katılımıyla (1995), Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin (İstanbul Sözleşmesi) kabul edilmesi (2011). Bu adımlar, toplumsal cinsiyet eşitliği yolunda uluslararası alandaki kararlılığı ve iş birliğini simgelemektedir.

Türkiye’de de kimi dönem biraz hızlansa kimi dönem biraz yavaşlansa da toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımı önemli bir gündem oluşturmuştur. Kimi zaman geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışını benimseyen politikalar veya ekonomik engeller vs. toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımının önünde önemli engeller oluştursa da kuramsal açıdan toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımı kendini inşa etmeye devam etmektedir. Bu aşamada toplumsal cinsiyet eşitliği kuramının mimarlarından FE Dergi’ye kısaca değinmek gerekmektedir.

1.1.1. FE Dergi

FE Dergi, tam adıyla Feminist Eleştiri Dergisi, Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KASAUM) tarafından yayımlanan uluslararası hakemli bir akademik dergidir. Dergi, kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet araştırmalarında özgün katkılar sağlamayı amaçlayarak 2009 yılında kurulmuştur. FE Dergi, yılda iki kez [Haziran ve Aralık] yayımlanır ve Türkçe ile İngilizce makaleler kabul eder. Dergi, toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmalarıyla ilgili tüm bilim dallarından makalelere açıktır. Yalnızca akademik makaleler değil, aynı zamanda saha notları, politik ve kişisel anlatılar, kitap incelemeleri gibi farklı içeriklere de yer vermektedir. Bu çok yönlü yaklaşımıyla, Akdeniz, Balkan ve Asya ülkelerindeki cinsiyet ilişkileri üzerine karşılaştırmalı çalışmaları destekler. Açık erişimli bir dergi olan FE Dergi, okuyucuların makalelere ücretsiz erişim sağlamasına olanak tanımaktadır. Dergi, akademik içerik üretiminde yüksek standartlar koyarak %38 oranında makale kabul etmektedir. Yayın kurulları tamamen kadınlardan oluşmaktadır.

1.2. Toplumsal Cinsiyet Adaleti

Feminist hareket, kökleri eskiye dayansa da 18. yüzyılda özellikle Fransız Devrimi ile birlikte kadınların yurttaşlık ve haklar bağlamında özneleşmesiyle daha görünür hale gelmiştir. Tarih boyunca feminist kuram, ataerkil tahakküme karşı farklı politikalar geliştirmiş; liberal eşitlikçi feminist yaklaşımlar ile kültürel feminizm ve post-kolonyal feminizmin otantiklik vurgusu arasında önemli ayrışmalar yaşanmıştır (Dinçer, 2021). Post-kolonyal feminist yaklaşımla birlikte feminist teori içinde bir üçüncü dalga hareketi başlamış; post-kolonyal feminizm, evrenselci ve eşitlikçi klasik feminist yaklaşımı, kadın kimliğini gölgede bırakmakla her toplumun kendi kültürel bağlamında farklı kadınlık deneyimlerinin ve bu deneyimler karşısında farklı baskı biçimlerinin olduğunu savunmaya başlamıştır (Mohanty, 2008).

Post-kolonyal feminizm, eşitlikçi liberal feminizmi bir evrensel kadınlık deneyimi varsaymak; kadınları kamusal alana ancak erkekleşerek katılabilen öznelere indirgemek; yerel tarih, kültür ve kimliklerin özgünlüğünü göz ardı etmekle eleştirmiştir. Spivak'ın (1998) "Madun Konuşabilir mi?" sorusu etrafında şekillenen post-kolonyal feminizm söylemleri, feminizmin Batı merkezli tekil anlatısını eleştirerek çoğul kadınlık deneyimlerini vurgulamıştır. Ayrıca eşitlikçi liberal feminizm, homojen ve evrenselci olmak ve bu bağlamda etnisite, sınıf ve toplumsal konum gibi farklılıkları göz ardı ettiği gerekçesiyle siyah kadınların özgün deneyimlerini dışlamakla eleştirilmiştir (Petersen ve Rutherford, 1986).

Modern ve post-modern feminizm şeklinde ayırarak bakıldığında modern feminist yaklaşımların daha radikal ve evrenselci biçimde ele aldığı "kadın-erkek eşitliği", "kadının özgürleşmesi", "kızkardeşlik" gibi stratejiler, post-modern feminist yaklaşımlar içinde eleştiriye tabi tutulmuştur. Zira post-modern feministler özcü bir feminist anlayışını reddetmekte, evrenselciliğe karşı çıkmakta ve yerellik vurgusu yapmakta, bütün çoğulculuğu, göreceliliği ile arz-ı endam etmektedir (Beasley, 1999; Bora ve Günel, 2011; Çaha, 2017; Demir, 2014, s. 110-129; Ramazanoğlu, 1998; Tong ve Botts, 2021; Tunç 2022, s. 24-80). Bu bağlamda KADEM de ilk ortaya çıktığında "toplumsal cinsiyet adaleti" söylemiyle eşitlikçi feminizmin bireyci hattından ayrılarak post-kolonyal ve farklılık temelli yaklaşımlarla kendini post-feminizm içinde konumlandırmıştır (Aydın Yılmaz, 2014; 2015).

Toplumsal cinsiyet adaleti, Türkiye bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik eleştirel bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Her iki kavram kadınların güçlenmesini amaçlasa da eşitlik söylemine yöneltilen eleştiriler üzerinden ayrılmaktadır (Gedik, 2015). Toplumsal cinsiyet adaleti yaklaşımı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin kadınların karşılaştığı özgül adaletsizlik biçimlerini yeterince yansıtmadığını savunmaktadır (Goetz, 2007). Toplumsal cinsiyet adaleti kavramı, kadın ve erkeğin fitrî farklılıklarını gözetken, karşılıklı denge ve hakkaniyet temelli bir işleyiş önerir. Eşitlikçi feminist kuramın zaman zaman toplumsal cinsiyet farklarını göz ardı eden "cinsiyet körü" yaklaşımlar geliştirdiği, Batı merkezli ve soyut normlara dayanan eşitlik söyleminin tek tip bir kadın imajı yarattığı ve modern eşitlik ideallerinin bazı durumlarda mevcut eşitsizlikleri derinleştirebildiği yönünde eleştirir (Aydın Yılmaz, 2014; 2015; Albayrak, 2014).

Toplumsal cinsiyet adaleti yaklaşımı, toplumsal cinsiyet eşitliği fikrinin örtük ya da açık biçimde bir "aynılaşma"ya yol açtığı ve kadınları erkeklik normlarına göre biçimlenmeye zorladığını öne sürer. Ayrıca kadın ve erkeği aynılaştırarak fitrî farkları yok sayan, aile yapısını zedeleyen ve toplumu kimliksizleştiren bir ideoloji olarak görür (Okumuş, 2019). Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı çoğunlukla

“fıtrat” vurgusu üzerinden eleştirilir. Adaletçi yaklaşıma göre, kadın ve erkek yaratılış itibarıyla eşit olmakla birlikte, İslam her cinsiyete özgü farklı sorumluluklar ve roller tanımlar; söz konusu farklılıklar ise bir çatışma değil, tamamlayıcılık ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmelidir. “Varoluştta eşitlik, sorumlulukta adalet”, bu yaklaşımın temel sloganlardan biridir (Birekul, 2015; KADEM, 2015; Martı, 2015).

KADEM, iki yılda bir düzenlediği Kadın ve Adalet Zirvesi kapsamında “Adalet”, “Adalet için Ses Ver”, “Ailenin Güçlendirilmesi”, “Dijital Çağda İnsan Kalmak”, “Kültürel Kodlar ve Kadın” ile “Yapay Zekâ ve Kadın” temalarını ele almıştır (KADEM, 2024). Bunun yanı sıra, her yıl KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi öncülüğünde Toplumsal Cinsiyet Adaleti başlığı altında kongreler düzenlenmiştir. Bu kongrelerin alt başlıkları, “Kadın ve Yoksulluk”, “Kadın ve Aile”, “Boşanma”, “Demografik Değişim ve Kadın”, “Değişen Dünyada Ebeveynlik”, “Pandemi Sürecinde Kadın” ve “Kadın ve Mekân” gibi konuları kapsamıştır. Ancak 9. kongrede, üst temada bir değişikliğe gidilmiş ve kongre Toplumsal Cinsiyet Adaleti yerine Kadın Araştırmaları Kongresi adıyla düzenlenmiştir. Alt başlık ise “Sivil Toplum ve Kadın” olarak belirlenmiştir. 10 Nisan 2025’te gerçekleştirilecek olan 10. kongre de aynı başlıkla duyurulmuş ve alt teması “Mitik Söylem ve Kadın” olarak açıklanmıştır. KADEM’in bu kapsamlı etkinliklerin yanı sıra çeşitli çalıştaylar, seminerler ve protokoller düzenlediği de belirtilmelidir. Bu faaliyetler, toplumsal cinsiyet ve kadın meseleleri ekseninde geniş bir yelpazede akademik ve toplumsal katkılar sunmayı amaçlamaktadır.

KADEM’in kongrelerine ilişkin duyuru ve sonuç bildirgelerinin içerik analizi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet adaleti kavramlarına yönelik yaklaşımları anlamak açısından önemli bulgular ortaya koymaktadır:

1. İlk kongrede, toplumsal cinsiyet eşitliği “mutlak eşitlik” olarak eleştirilmiş ve bunun yerine “farklılık” temelinde toplumsal cinsiyet adaleti perspektifi öne çıkarılmıştır.
2. İkinci kongrede, “eşit oran” ve “fırsat eşitliği” gibi kavramlara vurgu yapılmış, bu kavramlar yine toplumsal cinsiyet adaleti çerçevesinde değerlendirilmiştir.
3. Üçüncü, dördüncü, altıncı, sekizinci ve onuncu kongrelerde ise duyurular ve bildirgeler temel alındığında, “eşitlik” ya da “adalet” kavramlarına belirgin bir vurgu yapılmadığı ve toplumsal cinsiyet kavramına ihtiyaç duyulmadığı görülmektedir.
4. Beşinci kongrede, “toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme”nin eşitsizlikleri azaltabileceği ve kadın emeğinin “hak temelli” bir yaklaşımla “adalet” çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.
5. Yedinci kongrede, “toplumsal cinsiyet adaleti” duyurularda vurgulanmış, sonuç bildirgesinde ise “eşit işe eşit ücret” teması işlenmiştir.
6. Dokuzuncu kongrede, toplumsal cinsiyet kavramının tartışmalı hale geldiği, farklı cinsel kimliklerin ima edilmesiyle odak noktasının dağıldığına dair eleştiriler yapılmıştır.

İstanbul Sözleşmesi’nin iptali sürecinde, toplumsal cinsiyet kavramının “cinsiyetsizlik” veya “eşcinsellik” ile ilişkilendirilerek eleştirilmesi karşısında KADEM’in tarafsız bir pozisyon sergileme gayreti dikkat çekmiştir. Ancak analizler, KADEM’in toplumsal cinsiyet kavramına giderek mesafe aldığı, hatta toplumsal cinsiyet adaleti yaklaşımını terk etmeye yöneldiği izlenimini vermektedir. Bununla birlikte, eşitlik vurgusunun tamamen terk edilmediği ve bazı bağlamlarda yeniden ele alındığı görülmektedir.

Nihayetinde kendisiyle ilgili iddia edilen toplumsal cinsiyet, cinsiyetsizlik, İstanbul Sözleşmesi, Nafaka, Feminizm, Kamu Spotları, Çocuk Yaşta Evlilikler gibi bazı konulara açıklık getirmek suretiyle yaptığı basın toplantısında KADEM (2019), birçok iddiaya cevap vermekle birlikte bu çalışma açısından iki önemli husus şöyledir. Birincisi toplumsal cinsiyet kavramını dinî ve ataerkil bazı çevrelerin anladığı gibi eşcinselliği ya da cinsiyetsizleştirmeyi kastetmediğini ortaya koymuş olmasıdır. Eşcinsellik ve çeşitli cinsel kimliklerin sapkın eğilimler olduğu belirtilmiş, yeni bir cinsiyet üretmenin ise yaratılışı değiştirme hadsizliği olarak görüldüğü ortaya konulmuştur. İkincisiyse feminist bir yapı olup olmadığı ile ilgili iddiadır. Bu noktada da bir kadın derneği olduğunu ortaya koymuş, “yeşil feministler” yakıştırmasını reddetmiş ve feminizme mesafeli olduğunu açıklamıştır.

1.2.1. KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi

KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi yılda iki kez [Aralık ve Haziran] olmak üzere yayımlanan uluslararası hakemli bir akademik dergidir. Basılı ve dijital olarak yayımlanan dergide metinlerin dili Türkçe veya İngilizcedir. Dergi, toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları ile ilgili alana özgün katkılar sağlamayı amaçlayarak 2015 yılında ilk sayısı yayımlanmıştır. Kadın meselelerine tekilci yaklaşımları eleştirmeyi, farklı perspektiflerin ışığında kadın konusunu belirli bir grup akademik çevrenin mesaisi olmaktan çıkarıp, interdisipliner bir yaklaşımla daha geniş bir akademik ve akademik olmayan muhatabın ilgisine açmayı hedeflemiştir. Ayrıca özellikle ülkemizde kadın çalışmalarındaki hegemonik söylem ve analizlere, uluslararası akademik camianın kadın çalışmalarında ortaya koyduğu alternatif yönelim ve kavramsallaştırmaları da dikkate alarak eleştiriler sunmayı ve yeni kavramlar geliştirmeyi amaçlamaktadır. Dergi, toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmalarıyla ilgili tüm bilim dallarından makalelere açıktır. Yalnızca akademik makaleler değil, aynı zamanda saha notları, politik ve kişisel anlatılar, kitap incelemeleri gibi farklı içeriklere de yer vermektedir. Dergi, kadın çalışmalarına yenilikçi, disiplinler arası, bölgeler arası ve uluslararası yaklaşımları teşvik etmektedir. Dergi dünyanın tüm bölgelerinden bilim insanlarını ve akademisyenlerini yayına teşvik etmekte ve hakem süreçlerinde onlardan destek almaktadır. Yayın ve editör kurullarına bakıldığında 31 kadın ve 7 erkek akademisyenin çeşitli alanlar itibarıyla roller üstlendiği görülmektedir.

2. TARTIŞMA

1995 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Pekin Kadın Konferansı'nın ardından Katolik Kilisesi'nin “toplumsal cinsiyet ideolojisi” söylemini gündeme taşıması, toplumsal cinsiyet eşitliği kazanımlarına karşı sağ-popülist siyasi hareketlerin çeşitli bölgelerde güç kazanmasına zemin hazırlamıştır. Bu söylem, özellikle Kuzey Amerika, Latin Amerika ve Rusya gibi bölgelerde, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına karşı gelişen politik direnişin meşrulaştırıcı bir aracı hâline gelmiştir. Ardından Macaristan, Polonya, Slovenya, Hırvatistan, Almanya, Fransa ve İtalya gibi ülkelerde de benzer biçimde toplumsal cinsiyet ideolojisi kavramı etrafında örgütlenen toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler yükselişe geçmiştir (Özkazanç, 2020, s. 39-46).

Butler (2024), toplumsal cinsiyetin kendisinden ziyade, onun etrafında inşa edilen korku ve yanılsamaların otoriter rejimlerce bir “politik tehdit” biçiminde kurgulandığını ileri sürer. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet kavramı; aile, ulusal güvenlik ve çocukların korunması gibi değerlerle çatışma içinde sunularak “ahlaki panik” üretiminin merkezine yerleştirilir. Böylece toplumsal cinsiyet, çeşitli sosyo-politik krizlerin sembolik günah keçisi hâline getirilmektedir. Bu noktada Foucault'nun (2014) bilgi, iktidar ve özne ilişkilerine dair çözümlemeleri doğrultusunda vurgulamak gerekirse “toplumsal cinsiyet ideolojisi” söylemi iktidar yapılarını pekiştirme aracı olarak işlev görmekte, normatif cinsiyet rejimlerini doğal ve değişmez göstermek suretiyle ataerkil yapının yeniden üretimine katkı sunmaya bir araç olarak konumlandırırmaktadır.

Toplumsal cinsiyet karşıtı (anti-gender) hareketin yükselişi, sağ popülist siyasetle doğrudan ilişkilidir. Sağ popülizm toplumsal cinsiyeti yerli ve milli değerlere aykırı, dış kaynaklı bir tehdit olarak sunar. Geçmişe nostaljik bir özlemle otoriter eğilimleri meşrulaştıran bir siyasallık üretirken; toplumsal cinsiyet karşıtı söylemler bu zeminde güç kazanır. Böylece toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı politikalar, sağ popülist retorik hem taşıyıcısı hem de yeniden üreticisi hâline gelir (Meşe, 2025). Dolayısıyla demokrasi krizi toplumsal cinsiyet eşitliği kriziyle kesişir. Neoliberalizmin etkisiyle içi boşaltılan demokrasi, otoriter ve sağ popülist rejimlerin yükselmesine zemin hazırlamış; özellikle “ailecilik ideolojisi” aracılığıyla “eşitlik krizi” derinleşmiştir (Tan, 2025). Bu süreçte dikkat çeken bir başka gelişme ise “femonasyonalizm” olarak kavramsallaştırılan eğilimdir. Özellikle 2010’lu yıllarda, otoriter sağ-popülist hareketlerle bazı kadın ve feminist grupların göçmen karşıtı söylemler üzerinden örtük ya da açık ittifaklar kurması, feminist hareketin evrensel değerleriyle çelişen bir gerilim alanı yaratmaktadır (Altundağ, 2024).

Türkiye bağlamında da toplumsal cinsiyet kavramına yönelik eleştirel ve savunmacı yaklaşımların artış gösterdiği gözlemlenmektedir. AK Parti iktidarının ilk dönemlerinde Avrupa Birliği üyeliği doğrultusunda benimsenen daha liberal eşitlik politikaları, 2010’ların ortasından itibaren yerini daha muhafazakâr ve milliyetçi bir yönelime bırakmıştır. İstanbul Sözleşmesi’nin feshi, Medeni Kanun’un ve 6284 sayılı yasanın hedef hâline getirilmesi gibi gelişmeler, Türkiye’de de toplumsal cinsiyet karşıtı söylemin siyasal alanda etkili hâle geldiğini göstermektedir (Özkazanç, 2020, s. 41-61). Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin küresel ölçekteki dalgası, Türkiye bağlamında, devletin ve medyanın denetimi altında, üniversitelerdeki toplumsal cinsiyet eşitliği programları ile ilgili araştırma merkezleri ya işlevsizleştirilmekte ya da “aile çalışmaları” başlığı altında yeniden yapılandırılmaktadır. Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararıyla ivme kazanan bu hareket, popülist ve otoriter politik yaklaşımların desteğiyle kurumsal ve ideolojik düzeyde giderek yükselmektedir (Gezgin, 2024). Nitekim Aktaş’ın (2022) deyimiyle toplumsal cinsiyet kavramı, Türkiye’de özellikle İstanbul Sözleşmesi bağlamında muhafazakâr çevrelerde tedirginlik üretmiş, bu tedirginlik ise büyük ölçüde kavramın teorik altyapısına ilişkin bilgi eksikliğinden ve kadınlık/erkeklik rollerinin İslamî düşünce içinde derinlikli biçimde tartışılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, kavrama karşı geliştirilen panikleyici tepkiler hem düşünsel hem tarihsel bir boşluğa işaret etmektedir.

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin ortaklaştığı temel dinamikler arasında, sağ-muhafazakâr siyasal yapılarla paralel biçimde, toplumsal normların din, gelenek ve ahlak temelinde yeniden düzenlenmesi arzusu bulunmaktadır. Popülist ve otoriter rejimlerde, aile kurumu, toplumsal cinsiyet eşitliği söylemine karşı hem mobilize edici hem de kutuplaştırıcı bir araç olarak kullanılmaktadır. Buna karşılık, neoliberal politikaların yol açtığı güvencesizlik, bakım emeğinin değersizleştirilmesi ve toplumsal cinsiyet temelli iş bölümünün yeniden üretilmesi, çok katmanlı bir eşitsizlik rejimini pekiştirmektedir (Bilgin Aytaç ve Sezgin, 2022; Kuhar ve Paternotte, 2017; Kuhar ve Zobec, 2017).

Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliği söylemi kamuoyunda yaygınlık kazandıkça biyolojik cinsiyete dayalı ve “adalet” vurgulu alternatif yaklaşımlar da gelişmektedir (Şahin, 2020). Dinî kurumlar, Vatikan örneğinde olduğu gibi, eşitlik yerine “eşdeğerlilik” ve “adalet” kavramlarını öne çıkarmakta (Kuhar ve Zobec, 2017); “fıtrat” ve “tamamlayıcılık” ilkelerine dayalı bir söylemle toplumsal cinsiyet kavramına mesafeli yaklaşmakta ve geleneksel cinsiyet rollerinin korunması gerektiğini savunmaktadır (Karakaş, 2021). Zira dinî gelenekler İslam da dâhil olmak üzere kadın ve erkek arasındaki ilişkileri çoğunlukla eşitlik temelinde değil, “farklılık”, “fıtrat”, “tamamlayıcılık” ve “adalet” kavramları üzerinden tanımlamaktadır (Çoban, 2023; Öztürk, 2016).

Tartışma bölümünün bu kısmına kadar anlaşıldığı üzere toplumsal cinsiyet kavramı tarihsel süreçte “toplumsal cinsiyet eşitliği” fikriyle özdeşleşmiştir. Başlangıçta cinsiyet temelli yapısal eşitsizlikleri görünür kılmayı hedefleyen bu yaklaşım, zamanla daha normatif ve kapsayıcı bir eşitlik

ideolojisine dönüşmüş; kimi çevrelerce bu durum “toplumsal cinsiyet ideolojisi” isimlendirmesiyle eleştirilmiştir. Bu eleştiriler doğrultusunda, kadın ve erkeğin fıtrî farklarını, tamamlayıcılığını ve adalet ilkesini öne çıkaran alternatif bir yaklaşım olarak “toplumsal cinsiyet adaleti” söylemi gelişmiştir. Ancak süreç içerisinde bu söylemi benimseyen kimi aktörler, yalnızca eşitlik fikrine değil, kavramsal arka planı nedeniyle “toplumsal cinsiyet” kavramının kendisine de mesafeli yaklaşıma başlamış ve yer yer kavramın tamamen terk edilmesini savunur hâle gelmiştir.

Türkiye’de de “toplumsal cinsiyet adaleti” söylemi, başlangıçta post-feminist bir çerçevede, eşitlik kavramını tamamen reddetmeksizin, adaletin eşitliği kapsayan daha geniş bir çerçeve sunduğunu ileri sürmüştür (Aydın Yılmaz, 2014; 2015). Ancak zamanla bu yaklaşım, feminizmle arasına mesafe koyarak daha çok “kadın hareketi” eksenli ve kültürel olarak yerli söylemlerle uyumlu bir yönelim kazanmıştır (Sönmez, 2019). Bu durumda da feminist kuram açısından ataerkil yapıları meşrulaştırma riski taşıdığı gerekçesiyle eleştirilmiştir (Özdek, 2016).

Bu eleştirilerde, toplumsal cinsiyet adaleti söyleminin, kadınların kamusal alandaki görünürliğini artırma yönünde belirli kazanımlar sağlasa da fıtrata dayalı toplumsal iş bölümünü temel alması nedeniyle, eril dilin ve ataerkil kalıpların yeniden üretimine katkı sunması (Geçer ve Kıymaz, 2019; Gedik, 2015); böylece erkek egemenliğini korumacı bir biçimde yeniden inşa etme riski taşıması (Aslan, 2015; Çağlayan, 2015; Güralp, 2015) öne çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet adaleti yaklaşımı, eşitlik paradigmasının Batı-merkezli ve modernist doğasına eleştiri getirerek daha yerel, dinî ve kültürel bağlamları dikkate alan bir adalet anlayışı önerir. Önerilen “adaletçi” yaklaşım, yalnızca eşitliği değil; ölçü, denge, insaf ve hakkaniyet gibi ilkeleri merkeze alarak fıtrata dayalı farklılıkları da hesaba katan bir yaklaşım olarak açıklanır. Ayrıca, eşitliğin çoğunlukla dağıtımsal adaletle odaklandığı, oysa adaletin prosedürel ve etkileşimsel boyutlarıyla birlikte çok katmanlı biçimde ele alınması gerektiği vurgulanır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet adaleti anlayışı, mutlak eşitlikten ziyade bireylerin toplumsal konumlarına göre değişen adalet ihtiyaçlarını önceleyen bir perspektif olarak tanımlanır (Çakar, 2015). Bu yaklaşım, Rawls’un (2014), “adalet olarak hakkaniyet” ilkesinden hareketle toplumsal cinsiyet rollerinin bireylerin temel hak ve özgürlüklerine erişimini kısıtlamayacak biçimde yeniden düzenlenmesini öngörürken; Fraser’in (2007), adalet kuramındaki tanınma, yeniden dağıtım ve siyasal temsil ilkeleriyle daha da derinleşebilir. Fraser’e (2007) göre toplumsal cinsiyet adaleti, yalnızca kaynakların eşit dağıtımıyla değil, aynı zamanda kültürel ve sembolik hiyerarşilerin dönüştürülmesiyle mümkündür. Fraser’in çok boyutlu adalet kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, toplumsal cinsiyet adaleti söyleminin kültürel tanınma boyutuyla örtüştüğü, ancak ekonomik yeniden dağıtım ve siyasal temsile erişim gibi diğer boyutlarla ne ölçüde uyum sağladığı tartışılabilir.

Esasında, toplumsal cinsiyet tartışmalarında eşitlik kavramı ilk dönemlerden itibaren merkezi bir yer işgal etmiştir. Ancak geleneksel ve din temelli yaklaşımlar bu kavrama temkinli yaklaşmış; Osmanlı’dan günümüze uzanan kadın hareketleri genel olarak eşitliği savunmuş olsa da günümüzde “fıtrat” eksenli söylemlerle biçimlenen göreceli adalet anlayışları, erkek egemen dinî yapıyla uyum arayışının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Tuksal, 2013; 2024). Bu bağlamda Bourdieu’nun (2015) “sembolik şiddet” kavramına başvurarak vurgulamak gerekirse daha kapsayıcı olarak görünen söylemlerin aslında kimi zaman eşitsizliği görünmez kılma kimi zaman ise daha da derinleştirme riski taşıyabilir.

Sadece toplumsal cinsiyet konusunda değil Türkiye gibi muhafazakâr toplumsal yapılarda genel anlamda adalet kavramı, sıklıkla mevcut düzenin farklılık, fıtrat ve doğal iş bölümü temelinde muhafazasına yönelik bir anlam kazanmaktadır. Eşitlik söylemi Batılı modernitenin ve toplumsal cinsiyet rejimindeki dönüşümlerin bir ürünü olarak görülmekte; bu tür bir değişim, toplumsal çözülme ya da dağılma riskiyle ilişkilendirilmektedir (Cündioğlu, 2018a; 2018b).

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği, klasik hak temelli yaklaşımların bir uzantısı olarak evrensel normlara dayanan yapısal dönüşüm hedefini öne çıkarırken; toplumsal cinsiyet adaleti, bu yaklaşımı farklılıkları ihmal ettiği gerekçesiyle eleştirilerek daha kültürel, yerel ve ilişkisel bir çerçeve önermektedir. Her ne kadar Türkiye bağlamında toplumsal cinsiyet adaleti söylemi çoğu zaman toplumsal cinsiyet eşitliğine karşıt bir yerde konumlansa da eşitlik ve adalet kavramları özünde birbirini dışlayan değil, tamamlayıcı nitelikler taşır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerle mücadelede, eşitliğin evrensel ilkeleri ile adaletin bağlamsal duyarlılıklarını bir araya getiren bütüncül ve eleştirel yaklaşımlar üzerinde düşünmeye devam etmek gerekir.

3. YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de kadın araştırmaları konusunda yayın yapan KADEM ve FE dergilerini karşılaştırmalı bir şekilde analiz etmek ve bu amaç doğrultusunda, iki dergide 10 yıllık süreçte yayımlanan tüm makaleler araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Araştırmada, DergiPark üzerinden ulaşılan her iki dergide basılan makaleler belirlenen kategorilerde incelenmiştir. Tarama sonucunda 299 makale tespit edilmiştir. Bu makaleler çalışmanın örneklemini olarak belirlenmiştir. Kitap tanıtım/kritik makaleleri değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Çalışmada makaleler üzerinden nicel-içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin seçilmesinin nedeni, araştırmanın amacına uygun şekilde dergilerde bulunan makaleleri sistematik olarak bir araya getirmek, ortak veriler elde etmek ve yüzdeler üzerinden bir karşılaştırma imkanı yaratmaktır. İçerik analizinin amacı, iletilerin açık olan içeriğinin nesnel ölçülebilir ve doğrulanabilir bir açıklamasını yapabilmektir (Fiske, 1996, s. 176). İçerik analizi, metin içinde tanımlanan belirli karakterlerden sistematik ve tarafsız sonuçlar çıkarmak için kullanılan bir araştırma tekniğidir (Stone vd., 1966, s. 213). İçerik analizi veriden onun içeriğine ilişkin tekrarlanabilir ve geçerli sonuçlar çıkarmak üzere kullanılan bir araştırma tekniğidir (Krippendorff, 1980, s. 25). Bu amaç doğrultusunda çalışma kapsamında elde edilen veriler, belirlenen kategoriler bağlamında incelenmiştir.

Çalışma kapsamında, inceleme ölçütlerini içeren başlıca dört kategori geliştirilmiştir. Bu kategorilerden ilkinde makalelerin yıl dağılımı, yazar cinsiyeti, yazarların kurumları, yazarların uzmanlık alanları, yazar sayısı ve makalelerin sayfa sayısı olarak söz konusu makalelerin biçimsel özellikleri incelenmiştir. İkinci kategori düzeyinde, makaleler, anahtar kelimeler, konu, kuramsal yaklaşım başlıkları irdelenmiştir. Üçüncü kategori düzeyinde makalelerin kullandıkları yöntemler incelenmiştir. Bunun için yöntem, örneklem, veri toplama yöntemi, analiz türü başlıkları belirlenmiştir. Dördüncü kategoride, makalelerin kaynakçaları incelenmiştir. Bu kategoriler altında her birini bir Microsoft Excel programına aktarmak suretiyle örneklem olarak seçilen iki farklı derginin makaleleri sınıflandırılarak kodlanmıştır. Daha sonra analizleri yapmak için SPSS istatistik programına aktarılmıştır.

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde iki derginin verileri karşılaştırılmakta ve kategorilere göre oluşturulan temalar üzerinden değerlendirilmektedir.

4.1. Makalelerin Biçimsel Özelliklerine Göre Dağılımı

Tablo 1. Makalelerin Yıl Dağılımı

FE				KADEM			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
2015	21	10,61	10,6	2015	12	11,9	11,9
2016	25	12,63	23,2	2016	11	10,9	22,8
2017	19	9,60	32,8	2017	10	9,9	32,7
2018	27	13,64	46,5	2018	10	9,9	42,6
2019	17	8,59	55,1	2019	9	8,9	51,5
2020	24	12,12	67,2	2020	7	6,9	58,4
2021	22	11,11	78,3	2021	6	5,9	64,4
2022	17	8,59	86,9	2022	12	11,9	76,2
2023	18	9,09	96	2023	12	11,9	88,1
2024	8	4,04	100	2024	12	11,9	100
Toplam	198	100		Toplam	101	100	

Tablo 1 incelendiğinde FE’de 10 yıl içerisinde toplam 198 makale yayımlanırken, KADEM’de ise 101 makale yayımlanmıştır. Yıllar itibarıyla yayın sayısı incelendiğinde FE’de makale sayısı bir yıl dışında daha fazladır. FE’nin en fazla makale yayımladığı (27 makale) 2018 yılında KADEM 10 makale yayımlamıştır. 2024’ün ilk ciltlerinde yayımlanan makale sayısı FE için 8 ve KADEM için 12 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 2. Makale Yazarlarının Cinsiyetine Göre Dağılımı

FE				KADEM			
	Frekans	Yüzde	K.Y.		Frekans	Yüzde	K.Y.
Kadın	222	85	85	Kadın	106	70,7	70,7
Erkek	39	15	100	Erkek	44	29,3	100
Toplam	261	100		Toplam	147	100	

Araştırma bulguları kapsamında makale yazarlarının cinsiyet dağılımları Tablo 2’de gösterilen biçimde belirlenmiş ve FE’nin makale yazarlarının %85’inin (222 yazar) kadın ve %15’inin (39 yazar) ise erkek olduğu, KADEM yazarlarının %70,7’inin (106 yazar) kadın ve %29,3’ünün (44 yazar) erkek olduğu tespit edilmiştir. Bu veri farklılığın iki kurumun toplumsal cinsiyet alanındaki kuramsal yaklaşımları ve politik pozisyonlanmaları hakkında bir ipucu verdiği söylenebilir.

Makale yazarlarının cinsiyetleri karşılaştırıldığında veriler, FE’de feminist hareketin etkisi KADEM’de feminist epistemolojiye mesafeli duruş olarak görülebilir. Kadın hareketi ve feminist araştırma epistemolojisine hâkim olan kadınlara FE’nin yayın politikaları gereği daha fazla alan açtığı

tespit edilmektedir. KADEM'in kadın merkezli bir nicelik oluşturmakla birlikte feminist epistemolojiye daha mesafeli bir duruş sergilediğini göstermektedir.

Tablo 3. Makale Yazarlarının Unvanlarına Göre Dağılımı

FE				KADEM			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Toplam		Frekans	Yüzde	Kümülatif Toplam
Diğer	81	31,03	31,03	Diğer	47	37,3	37,3
Doç.Dr.	62	23,75	54,78	Dr.Öğr.Üy.	44	29,3	84,7
Dr.Öğr.Üy.	49	18,77	73,56	Doç.Dr.	22	14,7	52
Prof.Dr.	30	11,49	85,05	Prof.Dr.	22	14,7	100
Ar-Gör.	16	6,13	91,18	Ar-Gör.	9	6	6
Öğr.Gör.	9	3,45	94,63	Dr.Öğr.Gör.	5	3,3	55,3
Ar-Gör. Dr.	7	2,68	97,31	Öğr.Gör.	1	0,7	85,3
Dr.Öğr.Gör.	7	2,68	100,00				
Toplam	261	100,00		Toplam	150	100	

Makale yazarlarının unvan dağılımları Tablo 3'te gösterilmektedir. FE'de yazarların unvanları toplam 8 kategoride oluşurken, KADEM'de 7 kategoriden oluşmaktadır. Unvanlar incelendiğinde her iki dergi içinde diğer kategorisi ilk sırada yer almakta, FE'nin makale yazarlarının %31,3'ünün (81 yazar) ve KADEM makale yazarlarının %31,3'ü (47 yazar) diğer kategorisinde yer aldığı tespit edilmektedir. FE için ikinci sırada %23,7'sinin (62 yazar) doçent unvanı yer alırken KADEM için ikinci sırada %29,3 (44 yazar) ile doktor öğretim üyesi unvanı karşımıza çıkmaktadır. Böylece iki yayın mecrası arasında bilgi üretiminde hem kurumsal derinlik hem de katılımcı çeşitliliği açısından farklılaşan bir yapı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte FE'nin daha kurumsallaşmış ve akademik çevrelerde daha deneyimli yazarlarla çalıştığı, KADEM'in kısmen akademi dışı seslere de alan açtığı anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Makale Yazarlarının Üniversitelere Göre Dağılımı

FE				KADEM			
Üniversite	F	Üniversite	F	Üniversite	F	Üniversite	F
Ankara	30	Bilgi	1	Diğer	32	İstanbul Aydın	1
Hacettepe	23	Bilkent	1	İstanbul	12	Karamanoğlu Mehmet Bey	1
Diğer	21	Binali Yıldırım	1	Medeniyet	5	Mersin	1
Marmara	9	Boğaziçi	1	Akdeniz	4	Muş Alpaslan	1
Akdeniz	6	Celal Bayar	1	Hasan Kanyoncu	4	Necmettin Erbakan	1
Beykent	5	Çankaya	1	İnönü	4	Ordu	1
İstanbul	5	Demokrasi	1	Sağlık Bilimleri	4	Sinop	1
Karadeniz Teknik	5	East Anglia	1	Abant İzzet	3	Süleyman Demirel	1
Maltepe	5	Erzincan	1	Ankara Sosyal Bilimler	3	Tarsus	1
Celal Bayar	5	Eth Zürich	1	Harran	3	The George Washington	1
ODTÜ	5	Galatasaray	1	Hitit	3	Ticaret	1
Anadolu	4	Gazi	1	Kırklareli	3	TOBB	1
Bozok	4	Gaziantep	1	Marmara	3	Türk-Alman	1
Bülent Ecevit	4	Gaziosmanpaşa	1	Sakarya	3	Uludağ	1
Çukurova	4	Gedik	1	Selçuk	3	Uşak	1
Düzce	4	Gelişim	1	Ankara	2	Toplam	150
Ege	4	Güney Danimarka	1	Atatürk	2		
Süleyman Demirel	4	Hacı Bayram Veli	1	Bülent Ecevit	2		
Abant İzzet	3	Huddersfield	1	Cumhuriyet	2		
Aksaray	3	Iğdır	1	Dokuz Eylül	2		
Atatürk	3	İzmir Bakırçay	1	Düzce	2		
Atılım	3	İstanbul Teknik	1	Ege	2		
Dumlupınar	3	İstanbul Ticaret	1	Gaziantep	2		
Giresun	3	Karatekin	1	İstinye	2		
Kadir Has	3	Kırklareli	1	Karadeniz Teknik	2		
Pamukkale	3	Kırşehir Ahi Evran	1	Sabahattin Zaim	2		
Ted	3	Kilis 7 Aralık	1	Hacı Bayram Veli	1		
Vali-E-Asr University	3	Medeniyet	1	Uludağ	1		
Yüzüncü Yıl	3	Medipol	1	Aksaray	1		
Başkent	2	Munzur	1	Amasya	1		
Bursa Teknik	2	Namık Kemal	1	Yıldırım Beyazıt	1		
Dar Es Salaam IHI	2	NİŞANTAŞI	1	Bahçeşehir	1		
Dokuz Eylül	2	Nspire Marie Skłodowska	1	Beykent	1		
Hasan Kalyoncu	2	Okan	1	Çukurova	1		
Karabük	2	Ondokuz Mayıs	1	Dicle	1		
Mersin	2	Özyeğin	1	Dumlupınar	1		
Mimar Sinan	2	Sheffield	1	Fatih Sultan Mehmet	1		
Muğla Sıtkı Koçman	2	Southampton	1	Fırat	1		
Muş Alparslan	2	Stavanger	1	Florida State	1		
Ordu	2	Stokholm Üniversitesi	1	Gazi	1		
Turkish - German	2	Şişli	1	Gedik	1		
Bilgi	1	Trakya	1	Gelişim	1		
Yıldırım Beyazıt	1	Unil	1	Giresun	1		

Abdullah Gül	1	Vali-E-Asr University	1	Gümüşhane	1
Adnan Menderes	1	Yalova	1	Hacettepe	1
Arel	1	Yaşar	1	Hakkari	1
Bahçeşehir	1	Yeditepe	1	İbn Haldun	1
Balıkesir	1	Yıldırım Beyazıt	1	Işık	1
Beykoz	1	Yıldız Teknik	1	İbn Haldun	1
Bilecik Şeyh Edebali	1	Toplam	262	Bilkent	1

Tablo 4 makale yazarlarının üniversiteleri hakkındaki bilgiyi içermektedir. FE’de 241 üniversite ve 21 diğer kurumlar olmak üzere toplam 262 kurum bulunurken KADEM’de 118 üniversite ve 32 diğer kurumlar olmak üzere toplam 150 kurum bulunmaktadır. Tabloya göre ilk üç üniversiteye bakacak olursak FE için Ankara (30 yazar), Hacettepe (23) ve Diğer (21) şeklinde sıralanırken, KADEM’de Diğer (32), İstanbul (12) ve Medeniyet (5) şeklinde sıralanmaktadır.

Makale yazarlarının üniversiteleri göz önüne alındığında FE’de makale yazarlarının çalıştıkları üniversiteler anlamında çeşitliliği fazla gözükmemekte ve kapsayıcılığı bulunmaktadır. Bu çeşitlilik KADEM’de daha zayıf kalmış görünmektedir. Ayrıca her iki derginin uluslararası özelliği dikkate alındığında FE’de yurtdışı üniversite çeşitliliği de KADEM’e göre daha fazla gözükmemektedir.

KADEM’de “Diğer” kategorisinin ilk sırada yer alması, akademik unvana sahip olmayan bağımsız araştırmacılar, sivil toplum aktörleri ya da özel kurum mensuplarının yayın sürecine aktif biçimde katıldığını göstermektedir. Bu veriler, FE’nin kurumsal bağımlılıktan uzak, daha otonom bir yayın politikası izlediğini göstermektedir. KADEM’in kurumsal çeşitliliğinin daha sınırlı kalması ise hem yayın ağının henüz gelişmekte olduğunu hem de bilgi üretiminde daha belirli bir çevreyle sınırlı kalmasıyla açıklanabilir.

Nitekim uluslararası katılım açısından da FE’nin yurt dışı üniversitelerden katkı alma oranının daha yüksek olması, onun akademik söylemini daha geniş bir düzleme taşıdığına ve küresel bilgi üretim ağlarıyla daha fazla ilişki kurduğuna işaret ederken, KADEM’in daha yerel ve Türkiye merkezli bir perspektifle çalıştığını göstermektedir.

Tablo 5. Makalelerin Sayfa Sayılarına Göre Dağılımı

FE				KADEM			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
2-10	34	17,17	17,17	2-10	3	2,97	2,97
11-15	111	56,06	73,23	11-15	6	5,94	8,91
16-20	23	11,62	84,85	16-20	15	14,85	23,76
21-30	19	9,60	94,44	21-30	53	52,48	76,24
31-44	11	5,56	100,00	31-44	19	18,81	95,05
				45-61	5	4,95	100,00
Toplam	198	100		Toplam	101	100	

Tablo 5’te görüldüğü gibi makaleler sayfa sayıları açısından değerlendirildiğinde FE için çoğunluğunun (%56,06) 11 ve 15 sayfa arasında olduğu KADEM için ise çoğunluğun (%52,48) 21-30 sayfa arasında olduğu dikkat çekmektedir. 2-10 sayfa sayısı aralığında FE’de 34 (%17,17), KADEM’de 3 (%2,97) makale yer almaktadır. KADEM’de sayfa sayısı en fazla olan 5 makale Tarih (2), Edebiyat ve (3) Ana Bilim dallarında yazılmıştır. En fazla sayfa sayısı olan makaleler FE’de 44, KADEM’de ise 61 sayfadır.

Makalelerin sayfa sayısı aralıklarına göre dağılımı incelendiğinde, FE ile KADEM arasında belirgin bir yapısal fark göze çarpmaktadır. Bu durum, KADEM'in klasik akademik formatta metinlere yönelen makalelere yer vermesi; FE'nin ise makale uzunlukları daha kısa ve yoğunlaşmış bir yazı formunu yansıtmaları ile ilgilidir. KADEM, uygulamalı metinleri daha çok tercih etmiş, FE ise deneme, eleştiri ve teorik müdahale tarzında daha kısa ve yoğun metinleri tercih etmiştir.

Tablo 6. Makale Yazarlarının Uzmanlık Alanları

FE								KADEM							
		F	Y			F	Y			F	Y			F	Y
1	Sosyoloji	75	28,63	21	İktisat	2	0,76	1	Yön ve Org	15	10,00	21	Müzik	2	1,33
2	Siyaset Bilimi	39	14,89	22	Tarih	2	0,76	2	Yok	16	10,67	22	Reklamcılık	2	1,33
3	İletişim	28	10,69	23	Toplumsal Cinsiyet	2	0,76	3	Psikoloji	13	8,67	23	Sağlık Ekonomisi	2	1,33
4	Dil ve Edebiyat	16	6,11	24	Antropoloji	1	0,38	4	Sosyoloji	11	7,33	24	Sağlık Yönetimi	2	1,33
5	Diğer	11	4,20	25	ÇEKO	1	0,38	5	Din Sosyolojisi	8	5,33	25	Sosyal Bilgiler	2	1,33
6	Eğitim	11	4,20	26	Gazetecilik	1	0,38	6	Eğitim	8	5,33	26	Arap Dili ve Ede. Kü.	1	0,67
7	Sosyal Hizmetler	10	3,82	27	Güzel Sanatlar	1	0,38	7	ÇEKO	8	5,33	27	Cinsiyet Sosyolojisi	1	0,67
8	Halk Sağlığı	7	2,67	28	Hukuk	1	0,38	8	Hukuk	6	4,00	28	Endüstri Müh.	1	0,67
9	Coğrafya	5	1,91	29	İşletme	1	0,38	9	İktisat	5	3,33	29	Felsefe	1	0,67
10	Felsefe	5	1,91	30	Maliye	1	0,38	10	İlahiyat	6	4,00	30	Gazetecilik	1	0,67
11	Kadın Çalışmaları	5	1,91	31	Medya	1	0,38	11	Sosyal Hizmet	5	3,33	31	İslam Felsefesi	1	0,67
12	PDR	5	1,91	32	Mimarlık	1	0,38	12	Halk Sağlığı	4	2,67	32	İslam Hukuku	1	0,67
13	Psikoloji	5	1,91	33	Mühendislik	1	0,38	13	İletişim	4	2,67	33	İslam Tarihi	1	0,67
14	Kamu Yönetimi	3	1,15	34	Sinema	1	0,38	14	Diğer	3	2,00	34	İş Güvenliği	1	0,67
15	Sosyal Politika	3	1,15	35	Sinema Tarihi	1	0,38	15	Siyaset Bilimi	3	2,00	35	İşletme	1	0,67
16	Spor	3	1,15	36	Spor Yönetimi	1	0,38	16	Dil ve Edebiyat	5	3,33	36	Sağlık	1	0,67
17	Uluslararası İliş.	3	1,15	37	Tıp Tarihi	1	0,38	17	Ekonometri	2	1,33	37	Toplumsal Cinsiyet	1	0,67
18	Ekonomi	2	0,76	38	Yapı İşletmecisi	1	0,38	18	Halkla İlişkiler	2	1,33	38	Turizm	1	0,67
19	Endüstri Müh.	2	0,76	39	Yön ve Org.	1	0,38	19	Kaynak Yönetimi	2	1,33	39	Uluslararası İliş.	1	0,67
20	Halkla İlişkiler	2	0,76		Toplam	262	100	20	Maliye	2	1,33		Toplam	150	100

Tablo 6'da makalesi yayımlanan yazarların uzmanlık alanları görülmektedir. FE için yazarların uzmanlık alanları değerlendirildiğinde 75 (%28,63) yazarın sosyoloji alanından, 39 (%14,89) yazarın siyaset bilimi alanından, 28 (%10,69) yazarın iletişim alanından olduğu ve bu 3 alanın toplam alanlar arasında %54,20 (142)'sini oluşturduğu görülmektedir. KADEM için yazarların uzmanlık alanları

değerlendirildiğinde 15 (%10) yazarın yönetim ve organizasyon alanından, 13 (%8,67) yazarın psikoloji alanından, 11 (%7,33) yazarın sosyoloji alanından olduğu ve bu 3 alanın toplam alanlar arasında %26 (39)'sını oluşturduğu görülmektedir. Aynı alanlar için iki dergi değerlendirildiğinde ise Sosyoloji alanında FE için 75 (%28,63) iken KADEM için 11 (%7,33)'dir. KADEM'in ilk sırasında yer alan yönetim ve organizasyon alanı 15 (%10) FE'de 1 yazar (%0,38) şeklinde ortaya çıkmaktadır. Siyaset bilimi alanı için değerlendirildiğinde FE'de 39 (%14,89) ve KADEM'de 3 (%2) yazarın uzmanlık alanının siyaset bilimi olduğu görülmektedir.

Farklı alanlarda uzmanlıklara bakılacak olunursa KADEM'de ön plana çıkan ve FE'de hiç olmayan alanlar Din Sosyolojisi, İlahiyat, İslam felsefesi, İslam hukuku, İslam Tarihi, Arap Dili ve Edebiyatı ve Kültürü, Sağlık Yönetimi, Sağlık, Turizm, İş Güvenliği ve Kaynak Yönetimi şeklindedir. FE'de olup KADEM'de bulunmayanlar ise Coğrafya, PDR, Spor, Antropoloji, Güzel Sanatlar, Mimarlık, Mühendislik, Sinema, Tıp Tarihi ve Yapı İşletmecisi şeklinde sıralanmaktadır.

FE'de sosyoloji (%28,63), siyaset bilimi (%14,89) ve iletişim (%10,69) üçlü disiplinin toplamda %54,20 gibi yüksek bir oranla temsil edilmesi, FE'nin eleştirel sosyal bilim geleneğiyle güçlü bağlara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyoloji ve siyaset bilimi özellikle feminist teori, toplumsal cinsiyet çalışmaları ve eleştirel kuramlar açısından kurucu alanlar arasında yer almakta; iletişim ise medyadaki toplumsal cinsiyet temsilleri, söylem analizleri ve kültürel çalışmalarla bağlantılı olarak bu gövdeyi tamamlamaktadır. Bu durum, FE'nin kuram temelli, eleştirel ve disiplinlerarası bir yönelim benimsediğini ortaya koymaktadır.

Buna karşın KADEM'de yönetim ve organizasyon (%10), psikoloji (%8,67) ön plana çıkmaktadır. Bu tablo, KADEM'in daha çok uygulamaya dönük, pragmatik ve politika üretimiyle ilişkili disiplinlere ağırlık verdiğini göstermektedir. Yönetim ve organizasyon gibi alanlar özellikle kurumlaşma, toplumsal işleyişin etkinliği ve sistemsel verimlilik gibi konularla ilgilenirken, psikoloji ise bireysel ve toplumsal davranış kalıplarını anlamada işlevseldir.

KADEM'de öne çıkan fakat FE'de hiç yer almayan disiplinler arasında İlahiyat bağlantılı alanlar (din sosyolojisi, İslam felsefesi, İslam hukuku, İslam tarihi, Arap dili ve edebiyatı) dikkat çekmektedir. Bu, KADEM'in dini bilgi üretiminden beslenen ya da ilahiyat fakülteleriyle bağlantılı bir akademik çevreye dayandığını ve "toplumsal cinsiyet adaleti" söylemini dini referanslarla yeniden anlamlandırmaya çalıştığını göstermektedir. FE'nin özellikle din alanındaki yokluğu, toplumsal cinsiyet konusuna yaklaşımında daha seküler, feminist ideoloji çizgisine sabitlendiğine işaret ederken; KADEM'in yaklaşımının ise dinî referanslarla çerçevelenen ideolojik bir yeniden inşa sürecine dayandığını göstermektedir.

Öte yandan FE'de olup KADEM'de bulunmayan disiplinlerin (coğrafya, antropoloji, sinema, güzel sanatlar, mimarlık, mühendislik vb.) varlığı, FE'nin toplumsal cinsiyet meselesini sadece sosyal bilimlerle sınırlamadan, kültürel, mekânsal, estetik ve teknik alanlara da taşıyan disiplinlerarası bir açılıma sahip olduğunu göstermektedir. Bu çeşitlilik, FE'nin yalnızca kuramsal değil, aynı zamanda kültürel üretimle de temas kurduğunu gösteren önemli bir işarettir.

Tablo 7. Makalelerin Yazar Sayısı

FE				KADEM			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	151	76,26	76,3	1	62	61,39	61,39
2	39	19,69	96	2	31	30,69	92,08
3	5	2,52	98,5	3	6	5,94	98,02
4	2	1,01	99,5	4	2	1,98	100,00
7	1	0,5	100				
Toplam	198	100		Toplam	101	100	

Tablo 7 incelendiğinde tek yazarlı makale sayısının her iki dergi için de yüksek bir yüzdeye sahip olduğu, FE’de 151 (%76,26) makalede ve KADEM’de 62 (%61,39) makalede tek yazar olduğu görülmektedir. Bunu takiben 2 yazarlı makale sayısı FE’de 39 (%19,69) ve KADEM’de 31 (%30,69) şeklindedir. Üçerli yazarlı makalelere bakıldığında FE’de 5 (%2,5) ve KADEM’de 6 (%5,94); 4 yazarlı makale sayısı FE’de 2 (%1,01) ve KADEM’de 2 (1,98) olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca 7 yazarlı bir (%0,5) makale FE’de karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, her iki derginin de bilgi üretiminde bireysel akademik çalışmalara dayandığını ve kolektif yazım kültürünün sınırlı düzeyde olduğunu göstermektedir. Ancak oranlar karşılaştırıldığında, KADEM’in çok yazarlı makalelere daha açık bir yapıda olduğu söylenebilir.

4.2. Makalelerin Anahtar Kelimeler, Konu, Kuramsal Yaklaşım, Bağlam Başlıklarına Göre Dağılımı

Tablo 8. Anahtar Kelime Dağılımı

FE								KADEM			
		F	Y			F	Y			F	Y
1	Toplumsal Cinsiyet	43	4,68	43	Eko-feminizm	2	0,22	1	Kadın	26	5,65
2	Feminizm	17	1,85	44	Eşitlik	2	0,22	2	Toplumsal Cinsiyet	22	4,78
3	Erkeklik	15	1,63	45	Etik	2	0,22	3	Yoksulluk	7	1,52
4	Kadın	12	1,31	46	Etnografi	2	0,22	4	Aile	4	0,87
5	Annelik	8	0,87	47	Ev	2	0,22	5	Kadın Çalışmaları	4	0,87
6	Ataerkillik	7	0,76	48	Ev-Eksenli Çalışma	2	0,22	6	Kadın Yoksulluğu	4	0,87
7	Türkiye	7	0,76	49	Feminist Coğrafya	2	0,22	7	Adalet	3	0,65
8	Kadın Emegi	6	0,65	50	Feminist Etik	2	0,22	8	Boşanma	3	0,65
9	Kadına Yönelik Şiddet	6	0,65	51	Feminist Politika	2	0,22	9	Eşitlik	3	0,65
10	Mekan	6	0,65	52	Göç	2	0,22	10	Göç	3	0,65
11	Neo-liberalizm	6	0,65	53	Göçmen kadınlar	2	0,22	11	Kadın Girişimciliği	3	0,65
12	Beden	5	0,54	54	Halkla İlişkiler	2	0,22	12	Kadına Yönelik Şiddet	3	0,65
13	Aile	4	0,44	55	Hegemonik Erkeklik	2	0,22	13	Mikro Kredi	3	0,65
14	Babalık	4	0,44	56	Heteronormativite	2	0,22	14	Şiddet	3	0,65
15	Gündelik Hayat	4	0,44	57	İnsan Ticareti	2	0,22	15	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	3	0,65
16	Kadın Çalışmaları	4	0,44	58	İstanbul	2	0,22	16	Annelik	2	0,43
17	Kadın Kimliği	4	0,44	59	İzmir	2	0,22	17	Başörtüsü	2	0,43
18	Kadınlık	4	0,44	60	Judith Butler	2	0,22	18	Cam Tavan	2	0,43
19	Şiddet	4	0,44	61	Kadın Akademisyenler	2	0,22	19	Cam Tavan Sendromu	2	0,43
20	Beden Sosyolojisi	3	0,33	62	Kadın bedeni ve cinselliği	2	0,22	20	Cinsiyet Eşitsizliği	2	0,43
21	Evlilik	3	0,33	63	Kadın Futbolu	2	0,22	21	Cinsiyet Roller	2	0,43
22	Feminist Yöntem	3	0,33	64	Kadın Güçlenmesi	2	0,22	22	Covid-19	2	0,43
23	İslam	3	0,33	65	Kadın Hakları	2	0,22	23	Çocuk	2	0,43
24	Kadın Anlatıları	3	0,33	66	Konumsalılık	2	0,22	24	Çocuk Gelin	2	0,43
25	Kadın Hareketi	3	0,33	67	LGBT	2	0,22	25	Depresyon	2	0,43
26	Kadın kooperatifleri	3	0,33	68	Melankoli	2	0,22	26	Din	2	0,43
27	Kamusal Alan	3	0,33	69	Modernleşme	2	0,22	27	Evde Bakım Hizmeti	2	0,43
28	Kapitalizm	3	0,33	70	Mülakat	2	0,22	28	Feminizm	2	0,43
29	Kent	3	0,33	71	Nefret Söylemi	2	0,22	29	Göstergebilim	2	0,43
30	Kürtaj	3	0,33	72	Osmanlı	2	0,22	30	Gülen Hareketi	2	0,43
31	Otoetnografi	3	0,33	73	Ölçek Geliştirme	2	0,22	31	İslam	2	0,43
32	Saha Çalışması	3	0,33	74	Özellik	2	0,22	32	İş Tatmini	2	0,43
33	Sivil Toplum Kuruluşları	3	0,33	75	Popüler Kültür	2	0,22	33	İş-Yaşam Dengesi	2	0,43
34	AIHS	2	0,22	76	Tessettür	2	0,22	34	Kadın Çalışanlar	2	0,43
35	Ankara	2	0,22	77	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	2	0,22	35	Kadın Hakları	2	0,43
36	Antik Yunan	2	0,22	78	Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı	2	0,22	36	Kimlik	2	0,43
37	Biyopolitika	2	0,22	79	Toplumsal Cinsiyet	2	0,22	37	Kur'an	2	0,43

					Rolleri						
38	Bourdieu	2	0,22	80	Türk Sineması	2	0,22	38	Öğretmen	2	0,43
39	Cinsiyet Eşitliği	2	0,22	81	Yoksulluk	2	0,22	39	Psikolojik Sağlamlık	2	0,43
40	Cinsiyetçi İşbölümü	2	0,22	82	Yöntem	2	0,22	40	Siyaset	2	0,43
41	Devlet	2	0,22	83	Dindarlık	2	0,22	41	Sosyal Politika	2	0,43
42	Ekofeminizm	2	0,22	84	Dönüşüm	2	0,22	42	Toplumsal Cinsiyet Roller	2	0,43
					Toplam	919		Toplam	460		

Tablo 8 sadece birden fazla kullanılan anahtar kelimeleri dikkate almıştır. Çalışma sayısına bağlı olarak FE’de toplam 919 anahtar kelime kullanılırken KADEM’de 460 anahtar kelime karşımıza çıkmaktadır. FE’de en fazla kullanılan anahtar kelime 43 çalışmada tercih edilen “Toplumsal Cinsiyet” anahtar kelimesidir. KADEM’de ise en fazla kullanılan anahtar kelimenin 26 çalışmada tercih edilen “Kadın” anahtar kelimesidir. Her iki derginin çalışmalarında çok fazla tekrarlanan anahtar kelimeler “Toplumsal Cinsiyet” ve “Kadın” kelimeleridir. FE’de KADEM’den farklı olarak öne çıkan anahtar kelimeler Feminizm, Erkeklik, Annelik, Ataerkillik, Türkiye şeklindeyken KADEM’de FE’den farklı olarak öne çıkan anahtar kelimeler Yoksulluk, Aile, Kadın Çalışmaları, Kadın Yoksulluğu şeklinde sıralanmaktadır.

Anahtar kavram çeşitliliği açısından bakıldığında FE’de toplumsal cinsiyet kavramı etrafında feminist hareketten kuir teoriye varan hemen her alanda çalışmalar olduğu görülmektedir. KADEM’de çeşitli cinsel kimlikler konusu hiç bulunmazken erkeklikle ilgili bir çalışma tespit edilmektedir. Bunlara ilaveten toplumsal cinsiyet ve kadın kavramları din (İslam) bağlamında çalışılması KADEM’de sık rastlanan bir şey iken FE’de bu konunun sınırlı kaldığı görülmektedir.

Bu bulgular, iki derginin yalnızca odaklandığı tematik alanları değil aynı zamanda bilgi üretimindeki ideolojik yönelimlerini ve kuramsal çerçevelerini de açık biçimde ortaya koymaktadır. FE’de toplumsal cinsiyet kavramı etrafında cinsel kimlikler, erkeklik, kuir teori gibi güncel konulara daha fazla yer verilmektedir. Ayrıca normatif cinsiyet rolleri ve patriyarkal yapıları ve sistemleri feminist eleştiriye tabi tutan çalışmalar daha fazla tercih edilmektedir. KADEM’de ise kadın konusu etrafında uygulamalı çalışmalara; toplumsal cinsiyet etrafındaki konulara ise çoğu zaman İslam dini merkezli olmak üzere daha muhafazakâr ve “düzençi” bir perspektiften yaklaşan çalışmalara daha fazla yer verilmektedir.

Tablo 9. Konu Dağılımı

FE			KADEM		
Konular	Frekans	Yüzde	Konular	Frekans	Yüzde
Erkeklik- Erillik- Ataerkil- Homososyallik	21	10,34	Çalışma Hayatı ve Kadın	22	22
Çalışma Hayatı ve Kadın	18	8,87	Din ve Kadın	13	13
Edebiyat- Dergi - Sinema - Müzik	16	7,88	Kadın ve Aile	10	10
Feminizm	14	6,90	Hukuk, Boşanma ve Kadın	8	8
Şiddet- Kadın Düşmanlığı- Taciz - Cinayet	13	6,40	Sanat ve Kadın Temsili	6	6
Siyaset, Kamu Yönetimi, Kamusal Alan	11	5,42	Göç ve Kadın	5	5
Kadın ve Kent- Mekân	11	5,42	Kadına Yönelik Şiddet	5	5
Toplumsal Cinsiyet- Müphemlik- Kimlik	10	4,93	Kadın ve Yoksulluk	4	4
Kadın Bedeni - Moda - Yoga	10	4,93	Kadın, Yaşlılık, Hastalılık ve Sağlık	4	4
Kadın-Aile-Evlilik-Flört-Anne	10	4,93	Siyaset, Kamu Yönetimi ve Kadın	3	3
Göç ve Kadın- İnsan Ticareti	9	4,43	Toplumsal Cinsiyet Adaleti	3	3
Hukuk, Boşanma ve Kadın	8	3,94	Medya ve Toplumsal Cinsiyet	2	2
Akademi- Araştırma	7	3,45	Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet	2	2
Din ve Kadın	7	3,45	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	1	1
Gündelik Hayat- Farklı Kadınlık Halleri	6	2,96	Virginia Woolf ve Feminizm	1	1
Tarih- Coğrafya	5	2,46	Osmanlı Kadın Gazeteleri	1	1
LGBT-Heteronormatif-Kuir-	5	2,46	Kadın ve Yükseköğretim	1	1
Bakım-Sağlık-Hastalık- Evde Bakım	3	1,48	Kadın ve Tüketim	1	1
Psikoloji	3	1,48	Kadın ve Bedeni	1	1
Kadın ve Yoksulluk	2	0,99	Kadın Çalışmaları	1	1
Spor	2	0,99	İklim Değişikliği ve Kadın	1	1
Kürtaj	2	0,99	Felsefe ve Kadın	1	1
Sosyal Hizmet- Sosyal Sermaye	2	0,99	Erkeklik	1	1
Kadın Temsili	1	0,49	Ekonomik Düzey ve Kadın Psikolojisi	1	1
Geçmiş anlatısı	1	0,49	Eğitim ve Kadın Psikolojisi	1	1
Pronatalizm	1	0,49	Cinsellik ve Kadın	1	1
8 Mart	1	0,49	Bağımlı Kadınlar	1	1
Süryanilikte Kadın	1	0,49			
Kadın Kategorisi	1	0,49			
Kadınların Moderleşme Deneyimleri	1	0,49			
Eğitim Fırsatı	1	0,49			

Toplam	203	100	Toplam	101	100
--------	-----	-----	--------	-----	-----

Yayınların konu dağılımı Tablo 9’da sunulmaktadır. FE’de ilk sırada “Erkeklik- Erillik- Ataerkil-Homososyallik” konuları 21 (%10,34) çalışmada ele alınarak ilk sıraya girmektedirken ikinci sırada 18 (%8,87) çalışmada “Çalışma Hayatı ve Kadın” konusu karşımıza çıkmaktadır. KADEM’de ilk sırada “Çalışma Hayatı ve Kadın” konuları 22 (%21,78) çalışmada ele alınarak ilk sıraya girmektedirken ikinci sırada 13 (%12,87) çalışmada “Din ve Kadın” konuları karşımıza çıkmaktadır.

Konu bazlı bakıldığında buradaki verilerin anahtar kelimeler ve yazarların uzmanlık alanları bağlamında söylenenler ile birbirini tamamladığı açıkça görülmektedir. Zira FE’nin daha çok kuram; KADEM’in ise daha çok uygulama yönünün ağır bastığı görülmektedir. Ayrıca FE’deki çalışmaların din olgusunun sınırlı ele aldığı oysa KADEM’in çalışmalarında bu olgunun yoğun olduğu görülmektedir. FE’de ataerkillik ve erkeklik, çalışma hayatı ve kadın, sanat ve kadın, feminizm, şiddet; KADEM’de ise çalışma hayatı ve kadın, din ve kadın, kadın ve aile, hukuk ve boşanma, sanat ve kadın konuları ön plana çıkmaktadır.

FE’de erkeklik, ataerki ve homososyallik gibi yapısal iktidar ilişkilerine odaklanan konuların ilk sırada yer alması, bu mecranın toplumsal cinsiyet tartışmalarını yalnızca kadın odaklı bir mağduriyet çerçevesine hapsedmeden, daha geniş bir toplumsal ilişkiler ağı içinde ele aldığını göstermektedir. Bu durum, feminist literatürde giderek artan erkeklik çalışmalarıyla paralel bir yönelimdir.

Öte yandan KADEM’de “çalışma hayatı ve kadın” ile “din ve kadın” konularının öne çıkması, kurumun kadın sorununu daha çok güncel toplumsal pratikler ve dini referanslar çerçevesinde değerlendirdiğine işaret etmektedir. Bu yönelim, KADEM’in değer temelli bir çerçeveyi öncelediğini; din, aile ve hukuk gibi toplumsal kurumları merkeze alarak kadın deneyimini bu bağlamlar içinde tartışmayı tercih ettiğini ortaya koymaktadır.

Her iki dergide de “çalışma hayatı ve kadın” temasının üst sıralarda yer alması ise toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin somutlaştığı en önemli alanlardan biri olan emek ve istihdam meselelerinin, farklı kuramsal ya da ideolojik zeminlerde dahi ortak bir ilgi alanı olduğunu göstermektedir. Ancak bu ortak ilginin yorumlanma biçimi, her iki yapının düşünsel yönelimleri doğrultusunda farklılaşmaktadır: FE’de bu konu daha çok emek sömürüsü, toplumsal cinsiyet rolleri ve yapısal eşitsizlikler üzerinden ele alınırken; KADEM’de istihdam ve aile dengesi, kadınların iş gücüne katılımı ve sosyal politikalar gibi pratik yönleriyle öne çıkmaktadır.

Dolayısıyla konu dağılımları, FE’nin toplumsal cinsiyet tartışmalarında eleştirel kuramlarla şekillenmiş daha yapısal ve çözümleyici bir yaklaşım benimsediğini, KADEM’in ise değerler temelli, çözüm odaklı ve pratik meselelerle daha iç içe bir yaklaşımı tercih ettiğini göstermektedir.

Tablo 10. Çalışmalarda Kullanılan Kuramsal Çerçeve

FE					
	F	Y		F	Y
Feminist Kuram	40	1,7	Feminist Pedagoji	1	0,1
Toplumsal Cinsiyet Kuramları	34	1,1	Feminist Perspektif	1	0,1
Kuir Kuram	5	0,3	Feminist Siyaset	1	0,1
Ataerkil Yaklaşımı	3	0,1	Feminist Tarih	1	0,1
Feminist Duruş Kuramı	2	0,2	Feminist Tartışma	1	0,1
Feminist Duruş Noktası Epistemolojisi	2	0,1	Feminist Terapi	1	0,1
Feminist Etik Yaklaşım	2	0,1	Feminist Yöntem	1	0,1
Feminist Etnografi	2	0,1	Feminist Yöntembilim	1	0,1
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yaklaşımı	2	0,1	Freud ve Benjamin Çerçeve Kuramları	1	0,1
Toplumsal Cinsiyet Perspektifi	2	0,2	Genel Sözlü Mizah Teorisi	1	0,1
Eleştirel Feminizm	2	0,1	Gündelik Hayat Kuramı	1	0,1
Feminist Eleştiri	2	0,1	İkinci dalga	1	0,1
Feminist Metodoloji Bağlamı	2	0,1	Kent Teorisi	1	0,1
Göç Kuramları	2	0,1	Materyalist Feminist Bakış Açısı- Bourdieu'nün Pratik Teorisi	1	0,1
Oedipus Kompleksi Kuramı	1	0,1	Michel Foucault'nun Biyopolitika	1	0,1
Adalet Teorisi	1	0,1	Michel Foucault's theorization of discourse	1	0,1
Bağılılık ve Aidiyet	1	0,1	Otoetnografik Yaklaşım	1	0,1
Beden Sosyolojisi Kuramı	1	0,1	Pierre Bourdieu'nun Kuramsal Yaklaşımı	1	0,1
Bourdieu Bir Analiz	1	0,1	Post-yapısalcı Feminizmin Kuramlar	1	0,1
Bourdieu'nün Eylem Kuramı	1	0,1	Postmodernite	1	0,1
Cinsiyet İdeolojisi	1	0,1	Psikososyal Yaklaşım	1	0,1
Çuval kuramı	1	0,1	Vejetaryen Eleştirel Kuram	1	0,1
Ekofeminizm	1	0,1	Walby'nin Patriyarka, Acker'in Cinsiyetlendirilmiş Kurum	1	0,1
Emek Teorisi	1	0,1	Yorumsamacı Yaklaşım	1	0,1
Erkek Bedeninin İnşası	1	0,1	Yok	54	4,6
			Toplam	198	100
KADEM					
	F	Y		F	Y
Toplumsal Cinsiyet Kuramı	15	14,9	Göç Teorileri	1	1
Cam Tavan Teorisi	3	3	Kadın Çalışmaları	1	1
Feminist Kuram	2	2	Psikolojik Kuramlar	1	1
Biyopsikososyal Yaklaşım	1	1	Temellendirilmiş Kuram	1	1
De-sekülerleşme Kuramı	1	1	Teun van Dijk'in eleştirel söylem	1	1
Felsefe Teorileri	1	1	Toplumsal Cinsiyet Kuramı, Modern Kur'an Yorum	1	1
Foucault'nun İktidar Kavramı	1	1	Yok	70	69,3
Gelişim Kuramları	1	1	Toplam	101	100

Tablo 10 incelendiğinde KADEM’de 70 (%69,3) ve FE’de ise 54 (4,6) çalışmada herhangi bir kuramdan bahsedilmediği görülmektedir. FE çalışmaları için toplam 49 farklı kuram ve KADEM için toplam 14 kuram kullanıldığı görülmektedir. FE’de en çok tercih edilen kuramın “Feminist Kuram” (40 çalışma, %1,7), KADEM’de ise “Toplumsal Cinsiyet Kuramı” (15 çalışma, %14,9) şeklindedir. Toplumsal cinsiyet kuramları KADEM’de ilk sıradayken FE’de de ikinci sırada yer almaktadır. FE’de çalışmalarda feminizm temelinde farklı yaklaşımlar (Feminist Pedagoji, Feminist Perspektif, Feminist Siyaset, Feminist Tarih, Feminist Tartışma, Feminist Terapi, Feminist Yöntem, Feminist Yöntembilim, Materyalist Feminist Bakış Açısı vb.) ele alınmıştır.

Bu tablodaki veriler ve çalışmanın diğer bulguları göz önüne alındığında şöyle genel bir çıkarıma ulaşılabilir: KADEM, “kadın” kavramı odağından içerik üretirken FE, “toplumsal cinsiyet, feminizm ve kadın” gibi daha geniş bir bağlamdan içerik oluşturmaktadır.

FE’nin kuramsal yelpazesi, özellikle feminist düşüncenin farklı alt dallarına yapılan atıflarla disiplinlerarası bir yaklaşımı benimsediğini ve teorik derinliği öncelediğini göstermektedir. KADEM’de çalışmaların önemli bir kısmında herhangi bir kuramdan açıkça söz edilmemekte, daha çok ampirik gözlemler, değer temelli yaklaşımlara dayalı bir içerik üretim öne çıkmaktadır. FE daha çok eleştirel teorileri tercih ederken KADEM daha uzlaştırmacı, toplumsal dengeyi önceleyen bir perspektifi tercih etmektedir.

4.3. Makalelerin Yöntemlerine İlişkin Bulgular

Tablo 11. Çalışmalarda Kullanılan Araştırma Yöntemleri Dağılımı

FE			KADEM		
	F	Y		F	Y
Nitel	138	69,7	Nitel	35	34,65
Diğer (Literatür, Yok, Belirtilmemiş)	45	22,73	Diğer (Literatür, Yok, Belirtilmemiş)	34	33,67
Nicel	11	5,56	Nicel	29	28,71
Karma	4	2,02	Karma	3	2,97
Toplam	198	100	Toplam	101	100

Tablo 11 incelendiğinde çalışmalara dair araştırma yöntemlerinin 4 kategoriye ayrıldığı görülmektedir. Her iki dergide de araştırma yöntemleri olarak ilk sırada nitel yöntem yer almaktadır. FE’de yer alan çalışmaların 138 (%69,7) tanesinin nitel yöntemi tercih ettiği, KADEM’de yer alan çalışmaların ise 36 (%35,64) tanesinin nitel yöntemi tercih ettiği ortaya çıkmıştır. FE’de nicel yöntemi tercih eden çalışma sayısı 11 (%5,56) iken KADEM’de ise 29 (%28,71)’dur. Karma yöntem ise her iki dergi içinde de (FE: 4 (%2,02) çalışma, KADEM: 3 (%2,97) çalışma) sınırlıdır. Sadece literatüre dayalı çalışmaların sayısı da oldukça yüksektir. FE’de 45 (%22,73) ve KADEM’de 33 (%32,67) çalışmada yöntem belirtilmediği tespit edilmiştir.

FE’de nitel yöntemin baskın olması, derginin toplumsal olguları anlamaya, yorumlamaya ve eleştirel çözümlemeye odaklanan kuramsal bir yönelimi benimsediğine işaret etmektedir. Özellikle söylem analizi, derinlemesine mülakatlar ya da metin çözümlemeleri gibi yöntemlerin tercih edilmesi, FE’nin akademik pozisyonunu eleştirel sosyal bilimler geleneği içinde konumlandığını göstermektedir.

Buna karşılık, KADEM’de nicel yöntemlerin daha yüksek oranda tercih edilmesi, ampirik veriye dayalı, ölçülebilir ve uygulama odaklı analizlere yönelimin daha güçlü olduğunu göstermektedir.

KADEM'de uygulamaya dönük (özellikle nicel yöntemle dayanan) makalelerin yüksek olması, kurumsal bilgi üretimini politika yapıcılarla uyumlu hale getirme çabası, toplumsal cinsiyet adaleti söylemini veriyle destekleme eğilimi, akademik çalışmaları sahaya ve somut çıktılara entegre etme isteği olarak değerlendirilebilir.

Tablo 12. Çalışmaların Örneklemlerinin Dağılımı

FE			KADEM		
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Yok	125	63,2	Yok	35	34,65
Belge	35	17,68	Belge	31	30,69
Kişi	34	17,18	Kişi	35	34,65
Kurum	4	2,02			
Toplam	198	100	Toplam	101	100

Çalışmaların örneklem türü Tablo 12'de Kişi, Belge (kitap, dergi, şiir, tiyatro, rapor, film, dizi, blog, sosyal medya, web sayfası, fotoğraf, reklam vb.) ve Kurum olarak 3 kategoride ele alınmıştır. Kişi olarak örneklem seçildiği çalışma sayısı FE'de 34 (%17,17) çalışma, KADEM'de 35 (%34,65) gözükmektedir. Belgenin örneklem olarak belirtildiği çalışmalar ise FE'de 35 (%17,68) çalışma ve KADEM'de 31 (%30,69) çalışma şeklindedir. FE'de herhangi bir örneklem kullanmayan çalışma sayısı 125 (%63,2) ve KADEM'de 35 (%34,65) olduğu görülmektedir.

Bu veriler daha önceki ve bundan sonraki veriler paralelinde göstermektedir ki her iki derginin araştırma nesnesi olarak neyi merkeze aldığını ve bilgi üretiminde nasıl bir yaklaşım benimsediğini ortaya koymaktadır. FE'de örneklemsiz çalışmaların oranının oldukça yüksek olması (%63,2), derginin daha çok kuramsal tartışmalara, eleştirel çözümlemelere ve teorik müdahalelere alan açtığını göstermektedir. Buna karşılık KADEM'de kişi ve belge temelli örneklem kullanımının daha yaygın olması, derginin ampirik gözlemlere, saha temelli verilere ve somut olgulara dayalı içerik üretimine yöneldiğini göstermektedir.

Tablo 13. Veri Toplama Teknikleri

FE			KADEM		
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Yok	53	26,77	Yok	33	32,67
İçerik Analizi	83	41,92	İçerik Analiz	31	30,69
Anket	10	5,05	Anket	21	20,79
Mülakat	51	25,76	Mülakat	14	13,86
Karma	1	0,51	Karma	2	1,98
Toplam	198	100	Toplam	101	100

Çalışmalarda kullanılan veri toplama teknikleri Tablo 13'te gösterildiği gibidir. FE'de 53 (%26,77) ve KADEM'de 33 (%32,67) makalenin veri toplama ve analiz etme tekniklerini belirtmedikleri ortaya çıkmıştır. Veri toplama tekniklerini belirleyen makalelere bakıldığında içerik analizi yöntemini kullanan makale sayısının FE'de 83 (%41,92) ve KADEM'de 31 (%30,69) olduğu görülmektedir. Veri toplama tekniği olarak anket yöntemini kullanan makale sayısı FE'de 10 (5,05) ve KADEM'de 21 (%20,79) olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir veri toplama tekniği olan mülakat, FE'de 51 (%25,76), KADEM'de 14 (%13,86) şeklindedir. Çeşitli teknikleri bir arada tercih eden makale sayısı ise FE'de 1 (%0,51) ve KADEM'de 2 (%1,98) şeklindedir.

Çalışmalara yöntemsel açıdan bakıldığında her iki dergide de nitel çalışmaların ağır bastığı tespit edilmektedir. İlaveten KADEM'in nicel çalışmalarının FE'ye göre daha fazla olduğu tespit edilmektedir. Bu doğrultuda veri toplama araçları açısından KADEM'de anket ön plana çıkarken FE'de mülakat ağır basmaktadır.

FE'nin içerik analizi ve mülakat gibi nitel teknikleri daha yoğun biçimde tercih etmesi, onun metinler, söylemler ve öznel deneyimler üzerinden eleştirel bilgi üretimine yöneldiğini göstermektedir. Buna karşılık KADEM'in anket kullanımına daha fazla yer vermesi, toplumsal olguları ölçülebilir verilerle tanımlama ve bu veriler üzerinden pratik politika önerileri geliştirme eğilimini yansıtmaktadır.

4.4. Makalelerin Kaynakçalarına İlişkin İncelemenin Bulguları

Tablo 14. Makalelerin Kaynak Sayısı

FE			KADEM		
Sayfa Sayısı	Frekans	Yüzde	Sayfa Sayısı	Frekans	Yüzde
0-20	24	12	0-20	17	16
21-30	53	26,5	21-30	18	18
31-40	63	31,5	31-40	19	19
41-50	33	16,5	41-50	13	13
51-60	16	9	51-60	10	10
61-70	6	3	61-70	10	10
71-80	0	0	71-80	5	5
81-100	3	1,5	81-100	7	7
101-110	0	0	101-110	2	2
Toplam	198	100	Toplam	101	100

Makalelerde kullanılan kaynaklara ilişkin bulgular Tablo 14'te özetlenmiştir. Toplam kaynaklar açısından bakıldığında 31-40 aralığında, FE'de 63 (%31,5) ve KADEM'de 19 (%19) makale ilk sırada ortaya çıkmaktadır. 21-30 aralığındaki kaynak sayısı her iki dergide de ikinci sırada yer alırken 0-20 aralığında kaynak sayısı olan makaleler üçüncü sırada bulunmaktadır. 101-110 aralığında FE'de herhangi bir makale görülmezken, KADEM'de 2 (%2) makalenin bulunduğu dikkat çekmektedir.

FE'deki makalelerde kaynak sayısının 31-40 aralığında yoğunlaşması, makalelerin büyük ölçüde literatüre dayalı, teorik referanslarla örülmüş ve akademik olarak derinlikli metinler olmasıyla ilgilidir. KADEM'deki makalelerde daha sınırlı bir literatür göze çarpsa da bununla birlikte KADEM'de 101-110 kaynak kullanan çalışmalar olması, dergide zaman zaman literatür temelli kapsamlı araştırmalara da yer verildiğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile toplumsal cinsiyet adaleti perspektifi karşılaştırılmaya ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Hem bu konuda biriken teori ışığında hem de bu perspektifleri ortaya koyan FE Dergi ve KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi'nde son on yıl içinde yayımlanmış makalelerin içerikleri ışığında bir çözümleme yapılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği paradigması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve özellikle kadınlara yönelik eşitsizliklere karşı mücadelede önemli bir rol oynamış, cinsiyetler arasındaki ilişkileri ve cinsiyet rejimini çatışmacı bir perspektifle analiz ederek anlamlı kazanımlar elde etmiştir. Ancak, kadın ve erkek arasındaki doğal farklılıkları göz ardı ettiği ya da bu farklılıkları ortadan kaldırmaya çalıştığı eleştirisiyle karşı karşıya kalmış, kadınların erkekleşmesi gibi yeni sorunlar doğurduğu ileri sürülmüştür. Buna karşılık, toplumsal cinsiyet adaleti paradigması, biyolojik farklılıkları temel alıp fonksiyonel bir yaklaşımı benimsemiştir. Ancak bu yaklaşımın da din ile ataerkil kültürün iş birliğiyle şekillenmiş geleneksel toplumsal cinsiyet algılarını yeniden meşrulaştırdığı, dinî, kültürel ve ataerkil yapıların kesişimindeki ayrımcı tahakkümün yinelediği ileri sürülmüştür.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ya da adaleti yaklaşımları üzerine gerek birikmiş olan literatür gerek bu çalışmada elde edilen veriler dikkate alındığında her iki derginin beyan ettikleri yayın politikaları içinde yer almasa da kendilerinin oluşturduğu söylem ve içerikler ve dışarıdan görüldüğü haliyle belli epistemik cemaatleri temsil ettikleri ve bu doğrultuda içerikler oluşturdukları şüphe götürmemektedir.

Sonuçlar her iki derginin önemli içerikler oluşturduğunu göstermektedir. KADEM daha çok uygulamaya dönük içerikler oluşturmuşken FE daha çok kuramsal içerikler oluşturmuştur. Yine her iki yaklaşımın da ataerkil yapıyı sorguladığını ve kadınların sosyal, ekonomik ve politik alanlarda güçlenmesi gerektiğini savunduğunu, kısaca, “kadın” ve “toplumsal cinsiyet rollerinin eleştirilmesi” hususunda birleştikleri söylenebilir. Buna karşılık KADEM ve FE'nin toplumsal cinsiyet alanındaki bilgi üretiminde farklı epistemolojik, kuramsal ve politik pozisyonlara sahip olduğu açık biçimde görülmektedir. FE, feminist kuramlarla kurduğu güçlü ilişki, disiplinlerarası yönelimi, kuramsal çeşitliliği, akademik uzmanlık ve üniversite çeşitliliğiyle eleştirel sosyal bilim geleneği içerisinde konumlanmakta; toplumsal cinsiyet meselesini yapısal eşitsizlikler, normatif cinsiyet rolleri ve iktidar ilişkileri çerçevesinde ele almaktadır. Kadın yazar oranının yüksekliği, kısa ve müdahaleci yazı biçimleri, erkeklik, ataerki ve queer kuram gibi temalara verdiği yer, FE'nin feminist bilgi üretimiyle kurduğu bağ güçlendirmektedir. KADEM ise daha çok uygulamaya dönük, değer temelli ve yerel bağlamlara duyarlı bir yayın politikası benimsemekte; toplumsal cinsiyet meselelerini “kadın”, “aile”, “adalet” ve “din” temaları etrafında ve genellikle İslamî referanslarla tartışmaktadır. Erkek yazar oranının daha yüksek olması, dinî alanlara özgü uzmanlıklar, ampirik yöntemlere ağırlık verilmesi ve feminist kuramla mesafeli duruşu, KADEM'in daha pragmatik, muhafazakâr ve kurumsal perspektiflere dayalı bir yaklaşımı tercih ettiğini göstermektedir.

On yılı aşkın süredir “eşitlik üstü adalet” söylemiyle daha kapsayıcı bir alternatif sunduğu iddiasıyla öne çıkan toplumsal cinsiyet adaleti yaklaşımının, kuramsal, söylemsel ve toplumsal düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımını kapsayan bir içerik yönünde evrildiğini söylemek güçtür. Aksine, post-feminist bir konumlanmadan başlayarak zamanla feminizme mesafe alan, kadın hareketi kavramına yönelen ve nihayetinde toplumsal cinsiyet yerine yalnızca “kadın” temsiline odaklanan yaklaşım, dergi içeriğinde toplumsal cinsiyetin çoğul, eleştirel ve kuramsal tartışmalarına sınırlı biçimde yer vermesiyle de birleştğinde, söylemsel bir daralma ve içeriksel bir “içe kapanma” eğilimi sergilemektedir.

Son olarak vurgulanmalıdır ki eşitlik kavramının Osmanlı-Türkiye modernleşme hattında Tanzimat'tan bu yana yaklaşık iki yüzyıllık bir geçmişi olmasına rağmen, toplumsal bir gerçeklik olarak içselleştirildiğine dair güçlü göstergeler bulunmamaktadır. Bu durumun temelinde, dinsel ve kültürel yapının “fıtrat”, “farklılık”, “tamamlayıcılık” ve “adalet” kavramları etrafında eşitlik fikrine mesafeli

duruşu yer almaktadır. Oysa akıl ve hukuk temelli demokratik yapılar, eşitliği yalnızca mutlak aynılık değil, yasa önünde eşitlik, kapsayıcılık ve keyfiyetin sınırlandırılması olarak tanımlamakta ve bu çerçevede bireyler arası eşitsizlikleri azaltarak adaletin tesisi için zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda eşitlik, yalnızca bir talep değil, hukukun işleyişinin de asli dayanağıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile toplumsal cinsiyet adaleti arasındaki ilişki ise bir çelişkiden çok kuramsal perspektif farklılığı olarak görülebilir. Eşitlik, kadın ve erkeğe siyasal, hukuki ve toplumsal alanda eşit hakların tanınmasını; adalet ise bireysel farklılıkların hiyerarşik üstünlüğe dönüşmeden tanınmasını gerektirir. Bu iki kavram birlikte ele alındığında, cinsiyet farklılıklarının dikey değil yatay bir düzlemde anlaşılması mümkün olabilir ve kadınlar lehine daha kapsayıcı politikaların geliştirilmesinin yolu açılabilir.

KAYNAKÇA

- Akşit, B., Şentürk, R., Küçükural, Ö., & Cengiz, K. (2012). *Türkiye’de dindarlık: Sosyal gerilimler ekseninde inanç ve yaşam biçimleri* (2. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aktaş, C. (2022). Toplumsal cinsiyet tedirginliği. *Nihayet Dergisi*, (94).
- Albayrak, Ö. (2014, Kasım 18). Hayal edilen eşitlikle, elde edilen eşitsizlik. *Yeni Şafak*. 18 Ocak 2025 tarihinde <http://www.yenisafak.com/yazarlar/ozlem-albayrak/hayal-edilen-eitlikle-elde-edilen-eitsizlik-2006201> adresinden erişildi.
- Ali, Z. (2014). *İslami feminizmler* (Ö. Elitez, Çev., 2. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altundağ, M. Y. (2024, Nisan 17). Feminizm, aşırı sağ ile nasıl kol kola girdi? [Video]. YouTube. 1 Temmuz 2025 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=rbO88VO69EI> adresinden erişildi.
- Archer, J., & Lloyd, B. (2002). *Sex and gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Aslan, Ö. (2015). Equality and difference: Are they mutually exclusive? *Turkish Policy Quarterly*.
- Atay, T. (2012). *Çin işi Japon işi: Cinsiyet ve cinsellik üzerine antropolojik değiniler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın Yılmaz, E. S. (2014, Ekim 14). Eşitlik üstü adalet. *Star Açık Görüş*. 20 Ocak 2025 tarihinde <https://kadem.org.tr/sare-aydin-yilmazin-esitlik-ustu-adalet-baslikli-makalesi-starda-yayinlandi/> adresinden erişildi.
- Aydın Yılmaz, E. S. (2015). A new momentum: Gender justice in the women’s movement. *Turkish Policy Quarterly*, 13(4), 107–115.
- Beasley, C. (1999). *What is feminism?: An introduction to feminist theory*. London: Sage Publications.

- Beasley, C. (2005). *Gender & sexuality: Critical theories, critical thinkers*. London: Sage Publications.
- Berktaş, F. (2012a). *Tarihin cinsiyeti* (4. baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2012b). *Tek tanrılı dinler karşısında kadın: Hristiyanlıkta ve İslamiyette kadının statüsü üzerine karşılaştırmalı bir yaklaşım* (4. baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bilgin Aytaç, G., & Sezgin, A. (2022). Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere kısa bir bakış: Macaristan, Polonya ve Türkiye örnekleri. *Birikim Dergisi*. 1 Temmuz 2025 tarihinde <https://birikimdergisi.com/guncel/10926/toplumsal-cinsiyet-karsiti-hareketlere-kisa-bir-bakis-macaristan-polonya-ve-turkiye-ornekleri> adresinden erişildi.
- Birekul, M. (2015). Adalet-eşitlik dikotomisi ve toplumsal bir tip/cinsiyet olarak ilk dönem İslam toplumunda kadın. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 114–133.
- Bora, A., & Günel, A. (Ed.). (2011). *90'larda Türkiye'de feminizm* (4. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, A., & İnce, Ş. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliği*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Masaüstü Yayıncılık Atölyesi.
- Bourdieu, P. (2015). *Eril tahakküm* (B. Yılmaz, Çev., 2. baskı). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bozok, M. (2009). Feminizmin erkekler cephesindeki yankısı: Erkekler ve erkeklik üzerine eleştirel incelemeler. *Cogito*, (58), 269–284.
- Bozok, M. (2015). Ataerkil ve cinsiyetçi erkeklikler, erkeklik ve erkekliklerin eleştirisi, profeminizm, ben ve kendim. İçinde A. Akaltun (Ed.), *Erkekler* (s. 29–38). İstanbul: NotaBene Yayınları.
- Butler, J. (1999). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Butler, J. (2014). *Bela bedenler* (C. Çakırlar & Z. Talay, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Butler, J. (2024). *Who's afraid of gender?* New York: Penguin Press. [Türkçesi için bkz. Butler, J. (2025). *Kim korkar toplumsal cinsiyetten?* (E. Sarıtaş, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.]
- Carrigan, T., Connell, B., & Lee, J. (1985). Toward a new sociology of masculinity. *Theory and Society*, 14(5), 551–604.
- Connell, R. (2019). *Erkeklikler* (N. Konukçu, Çev.). İstanbul: Phoenix Yayınları.
- Corredor, E. S. (2019). Unpacking 'Gender Ideology' and the Global Right's Antigender Countermovement. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 44(3), 613–638.
- Cündioğlu, D. (2018a). *Düşünce düşünür* (7. baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.

- Cündioğlu, D. (2018b). *Daireye dair* (5. baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çağlayan, H. (2015, Ekim 11). Eşitlik adalet hegemonya. *Bianet*. 10 Mart 2025 tarihinde <http://www.bianet.org/bi-anet/kadin/163444-esitlik-adalet-hegemonya> adresinden erişildi.
- Çaha, Ö. (2017). *Sivil kadın: Türkiye’de kadın ve sivil toplum* (4. baskı). Ankara: Savaş Yayınları.
- Çakıl Dinçer, G. (2021). Post-kolonyal kadın yurttaşlığının liberal feminizme eleştirisi. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 215–228.
- Çakır, S. (2016). *Osmanlı kadın hareketi* (5. baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Çapcıoğlu, İ., & Çetin, K. (2020). Kavramsal olarak toplumsal cinsiyete kısa bir bakış. İçinde M. Talas (Ed.), *Toplumsal cinsiyet* (3–25). Ankara: İksad Yayınları.
- Çoban, B. Z. (Ed.). (2023). *Dinler tarihinde kadın*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- De Beauvoir, S. (2010). *The second sex* (C. Borde & S. Malovany-Chevallier, Trans.). New York: Vintage Books.
- De Beauvoir, S. (2019). *İkinci cinsiyet I-II* (G. Savran, Çev.). İstanbul: Koç-Kam Yayınları.
- Demir, Z. (2014). *Modern ve postmodern feminizm*. İstanbul: Sentez Yayınları.
- Donovan, J. (2016). *Feminist Teori* (A. Bora, M. A. Gevrek & F. Sayılan, Çev., 11. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dorlin, E. (2023). *Cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsellikler: Feminist teoriye giriş* (U. Vardar, Çev.). İstanbul: Fol Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2014). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar* (5. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ecevit, Y. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel kavramları*. Ankara: Ceid Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği Yayınları.
- Fiske, J. (1996). *İletişim çalışmalarına giriş* (S. İrvan, Çev.). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Flood, M. (2007). Engaging men in ‘women’s issues’: Inclusive approaches to gender development. *Critical Half*, 5(1), 9–15.
- Flood, M. (2015). Men and gender equality. In M. G. Flood & R. Howson (Eds.), *Engaging men in building gender equality* (1–31). Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.

- Foucault, M. (2014). *Özne ve iktidar* (4. baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fraser, N. (2008). Abnormal justice. *Critical Inquiry*, 34(3), 393–422.
- Gaag, N. V. D. (2017). *Feminizm ve erkekler* (G. Diker, Çev.). İstanbul: Aram Yayınları.
- Geçer, E., & Kıymaz, E. (2019). Kadın hakları ve algısının ideolojik örüntüsü: KADEM örneği. *İnsan ve İnsan*, 6(20), 185–204.
- Gedik, E. (2015). Toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmanın Türkiye’de kadın hareketi üzerindeki etkisi ve toplumsal cinsiyet adaleti kavramı. *Akademik Hassasiyetler*, 2(4), 209–228.
- Gezgin, E. (2024). Türkiye’de toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin gelişimi karşısında akademi. *Reflektif Journal of Social Sciences*, 5(3), 717-732.
- Goetz, A. M. (2007). Gender justice, citizenship and entitlements: Core concepts, central debates and new directions for research. In M. Mukhopadhyay & N. Singh (Eds.), *Gender justice, citizenship and development* (15–57). Ottawa: International Development Research Centre.
- Goldberg, H. (2018). *Erkek olmanın tehlikeleri* (S. Budak, Çev.). İstanbul: Totem Yayınları.
- Güralp, A. (2015). Gender equality vs. gender justice. *Turkish Policy Quarterly*.
- Hekman, S. J. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve bilgi: Postmodern bir feminizmin öğeleri* (B. Balkız & Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Hines, S. (2019). *Toplumsal cinsiyet akışkan mıdır?* (Ö. Ç. Aksoy, Çev.). İstanbul: Hep Kitap Yayınları.
- Hirata, H., Laborie, F., Le Doaré, H., & Senotier, D. (2015). *Eleştirel feminizm sözlüğü* (G. A. Savran, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- hooks, b. (2018). *Değişme isteği: Erkekler, erkeklik ve sevgi* (Z. Kutluata, Çev.). İstanbul: Bgst Yayınları.
- KADEM. (2015). *Toplumsal cinsiyet adaleti kongresi sonuç bildirgesi*. 10 Şubat 2025 tarihinde <https://kadem.org.tr/toplumsal-cinsiyet-adaleti-kongresi-sonuc-bildirgesi/> adresinden erişildi.
- KADEM. (2019, Temmuz 11). KADEM, hakkındaki iddialara basın açıklamasıyla cevap verdi. 10 Şubat 2025 tarihinde <https://kadem.org.tr/kadem-hakkındaki-iddialara-basin-aciklamasiyla-cevap-verdi/> adresinden erişildi.
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: Kimlikler ve toplumsal dönüşümler* (4. baskı, A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınç & F. Özbay, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Karakaş, B. (2021). *Biz her şeyiz: Diyanet’in işleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Kaufman, M. (1994). Men, feminism, and men's contradictory experiences of power. In H. Brod & M. Kaufman (Eds.), *Theorizing masculinities* (142–163). London: Sage Publications.
- Keller, E. F. (2007). *Toplumsal cinsiyet ve bilim üzerine düşünceler* (F. B. Aydar, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kirman, M. A., & Tunç, H. (2015). Toplumsal cinsiyet bağlamında din ve kadın: Eşitlikçi ve adaletçi bakışlar. İçinde G. Ağrıdağ (Ed.), *Türkiye'de ve dünyada kadın araştırmaları* (296–303). Adana: Ç.Ü. KADAUM Yayınları.
- Krippendorff, K. (1980). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Kuhar, R. & Paternotte, D. (2017). The anti-gender movement in comparative perspective. In R. Kuhar & D. Paternotte (Eds.), *Anti-Gender Campaigns in Europe* (253–272). New York: Rowman & Littlefield International Ltd.
- Kuhar, R., & Zobec, A. (2017). The anti-gender movement in Europe and the educational process in public schools. *CEPS Journal*, 7(2), 29–46.
- Martı, H. (2015). Toplumsal cinsiyet tablosunda perspektifin eşitlikten adalet kayışı: Dini referanslar eşliğinde bir okuma denemesi. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 133–149.
- Meşe, E. (2025). Türkiye'deki sağ partilerde popülizmin izini sürmek. *Reflektif Journal of Social Sciences*, 6(2), 623–643.
- Mohanty, C. T. (2008). Sınır tanımayan feminizm: Teoriyi sömürgeleştirmekten kurtarmak, dayanışmayı örmek (H. P. Şenoğuz, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Neuman, W. L. (2022). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar* (2. baskı, Ö. Akkaya, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Okumuş, E. (2019). Bir ayrımcılık olarak toplumsal cinsiyet eşitlikçiliği ve eğitim. *Eğitime Bakış*, 15(45), 45–52.
- Okutan, B. B. (2017). *Erillik ve din: İslamcı habitus sorgulanıyor*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Okutan, B. B. (2023). Cinsiyete meydan okuma: Sefil bir tasfiye girişimi. *Sabite Dergisi*, (4), 1–3.
- Özdek, Y. (2016). Kadın hakları kuşatma altında. İçinde VIII. *Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumunda sunulan bildiriler* (85–111). İstanbul: DİSK Yayınları.
- Özkazanç, A. (2020). *Bir musibet: Yeni Türkiye'de erillik, şiddet ve feminist siyaset*. Ankara: Dipnot Yayınları.

- Özmen, C. Ö. (Ed.). (2012–2013). *Toplumsal cinsiyet I-II* (Sayı 63–64). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Öztürk, M. (2016). *Cahiliyeden İslamiyet'e kadın* (5. baskı). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Öztürk, E., & Akyüz, N. (2020). Toplumsal cinsiyet sosyolojisi, feminist hareketler ve din. İçinde E. Öztürk (Ed.), *Din sosyolojisi* (391–398). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Petersen, K. H., & Rutherford, A. (Eds.). (1986). *A double colonization: Colonial and post-colonial women's writing*. Aarhus: Dangaroo Press.
- Pilcher, J., & Whelehan, I. (2004). *50 key concepts in gender studies*. London: Sage Publications.
- Ramazanoğlu, C. (1998). *Feminizm ve ezilmenin çelişkileri* (M. Bayatlı, Çev.). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Rawls, J. (2017). *Bir adalet teorisi* (V. A. Coşar, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Reiter, R. R. (Ed.). (2016). *Kadın antropolojisi* (B. Abiral, Çev., 2. baskı). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Ritzer, G., & Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji kuramları* (H. Hülür, Çev.). Ankara: Deki Yayınları.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkansız iktidar ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar, S. (2011). Türkiye'de kadın hareketinin politiği: Tarihsel bağlam, politik gündem ve özgünlükler. İçinde S. Sancar (Ed.), *Birkaç arpa boyu: 21. yüzyıla girerken Türkiye'de feminist çalışmalar*. Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a armağan (53–109). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Saygılıgil, F. (Ed.). (2016). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Saygılıgil, F., & Berber, N. (Ed.). (2020). *Modern Türkiye'de siyasi düşünce: Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Scott, J. (2007). *Toplumsal cinsiyet: Faydalı bir tarihsel analiz kategorisi*. İstanbul: Agora Yayınları.
- Selek, P. (2018). *Sürüne sürüne erkek olmak* (8. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sönmez, B. (2019, Temmuz 25). Ataerkiyi gölgesinde yeşertenlerin zor günü. *Gazete Duvar*. 1 Nisan 2025 tarihinde <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2019/07/25/ataerkiyi-golgesinde-yesertenlerin-zor-gunu> adresinden erişildi.
- Spivak, G. C. (1998). Can the subaltern speak? In C. Nelson & L. Grossberg (Eds.), *Marxism and the interpretation of culture* (271–313). Urbana: University of Illinois Press.

- Stanton, E. C. (1895-1898). *The woman's Bible* (Vols. 1-2). European Publishing Company. 2 Şubat 2025 tarihinde <https://sacred-texts.com/wmn/wb/index.htm> adresinden erişildi.
- Stone, P. J., Dunphy, D. C., Smith, M. S., & Ogilvi, D. M. (1966). *The general inquirer: A computer approach to content analysis*. Cambridge, MA: M.I.T. Press.
- Şahin, M. (2020). Dünyada toplumsal cinsiyet karşıtı (anti-gender) hareketler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 654-670.
- Tan, G. Ö. (2025). Çoklu krizler çağında kesişimsel bir inceleme: Demokrasi ve cinsiyet eşitliği krizleri. *Reflektif: Journal of Social Sciences*, 6(1), 37-58.
- Tekeli, Ş. (Ed.). (2015). *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* (6. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toker, İ. (2009). Eşitlik ve adalet kavramları çerçevesinde Müslüman kadınlarda toplumsal cinsiyet örüntüleri. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 142-165.
- Toker, İ. (2012). Toplumsal cinsiyet ve din. İçinde N. Akyüz & İ. Çapçioğlu (Ed.), *Din sosyolojisi el kitabı* (727-742). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Tong, R., & Botts, T. F. (2021). *Feminist düşünce* (B. S. Aydaş, Çev.). İstanbul: Sel Yayınları.
- Toprak, Z. (2016). *Türkiye'de kadın özgürlüğü ve feminizm (1908-1935)* (2. baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tuksal, H. Ş. (2013). Türkiye'de Müslüman kadının değişen halleri. İçinde N. Mutluer (Ed.), *Cinsiyet halleri: Türkiye'de toplumsal cinsiyet* (79-98). İstanbul: Metis Yayınları.
- Tuksal, H. Ş. (2024, Kasım 9). İstanbul Okulu: Toplumsal Cinsiyet Adaleti [Video]. *YouTube*. 5 Şubat 2025 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=9ptF0OiN5mk&t=25s> adresinden erişildi.
- Tunç, H. (2018). İslamcı feminizm: Kavramsal bir tartışma. *Antakiyat*, 1(2), 235-247.
- Tunç, H. (2022). *Sekülerleşme, toplumsal cinsiyet ve beden*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Üstün, İ. (2011). *Toplumsal cinsiyet eşitliğini hesaba katıyor muyuz?* Ankara: STGM Yayınları.
- West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & Society*, 1(2), 125-151.
- Wharton, A. S. (2005). *The sociology of gender: An introduction to theory and research*. Oxford: Blackwell Publishing.

Wollstonecraft, M. (2017). *Kadın haklarının gerekçelendirilmesi* (4. baskı, D. Hakyemez, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Woolf, V. (2015). *Kendine ait bir oda* (16. baskı, S. Öncü, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yılmaz, Z. (2015). *Dişil dindarlık: İslamcı kadın hareketinin dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Zihnioğlu, Y. (2016). *Kadınsız inkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği* (3. baskı). İstanbul: Metis Yayınları.